

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1933.

Första kammaren.

Nr 16.

Tisdagen den 28 februari.

Kammaren sammanträdde kl. 4 e. m.

Herr statsrådet *Schlyter* avlämnade

dels Kungl. Maj:ts skrivelse nr 145, med tillkännagivande att en i statsverkspropositionen under utgifter för kapitalökning bebådad framställning angående utvidgning av ögonkliniken vid Malmöhus läns sjukvårdsinrättningar i Lund icke kommer att föreläggas riksdagen;

dels ock Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 133, angående godkännande av konvention för lösande av vissa konflikter mellan medborgarskapslagar m. m.;

nr 134, angående godkännande av vissa med främmande makter avslutade överenskommelser om befrielse från värnplikt i vissa fall av dubbelt medborgarskap m. m.;

nr 144, angående överlåtelse på Visby stad av Kungl. Maj:t och kronan tillkommande rätt till vissa av Visby högre allmänna läroverk disponerade tomter med därå uppförda byggnader;

nr 146, angående understöd åt två förutvarande lärarinnor vid privatläroverks småskolavdelningar;

nr 151, med förslag till förordning om ersättning för debitering och uppbörd av landstingsmedel m. m.;

nr 154, angående åtgärder för beredande av ökade möjligheter att indraga lärartjänster vid folkskoleväsendet;

nr 155, angående gäldandet av kostnaderna för reparation av en undervattensbåt;

nr 158, angående befrielse för borgmästaren Oscar Dahlbäck m. fl. från viss dem i egenskap av magistratsledamöter ådömd ersättningsskyldighet till kronan m. m.;

nr 159, med förslag till förordning om ändrad lydelse av § 3 mom. 1 och 2 i förordningen den 31 mars 1922 (nr 130) angående uppbörd av avgifter för försäkringar i riksförsäkringsanstalten jämlikt lagen om försäkring för olycksfall i arbete;

nr 160, angående anslag till riksförsäkringsanstalten;

nr 161, angående vissa praktiska utbildningslinjer på realskolans åldersstadium m. m.;

nr 162, med förslag till lag angående ändrad lydelse av 40 § lagen den 6 juni 1930 (nr 259) om församlingsstyrelse;

nr 163, angående vissa anslag till folk- och småskoleseminarierna m. m.;

nr 164, med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 13 juli 1926 (nr 398) om arbetstiden å svenska fartyg (sjöarbetstidslagen);

nr 165, med förslag till lag om ändrad lydelse av 2, 5 och 6 §§ lagen den 11 oktober 1907 (nr 85) angående civila tjänstnehavares rätt till pension, m. m.;

nr 166, angående reglering av Uddevalla—Lelångens järnvägsaktiebolags skuldförhållande till staten m. m.;

nr 167, med förslag till lag om ändring i vissa delar av lagen den 22 juni 1911 (nr 74) om bankrörelse, m. m.;

nr 168, angående tullfri införsel av ett parti sockrat kakaopulver;

nr 169, angående riktlinjer för det sätt, varpå statsmyndigheter och stats-tjänstemän skola hava att utanordna medel till kommuner och landsting;

nr 170, angående upplåtande av visst område å Djurgården för uppförande av ett tekniskt museum;

nr 171, med förslag till lag om ändrad lydelse av 38 § 1 mom. samt 64 och 66 §§ kommunalskattelagen den 28 september 1928 m. m.;

nr 172, med förslag till förordning om ändring i vissa delar av förordningen den 3 maj 1929 (nr 62) om särskild skatt å bensin och motorsprit;

nr 173, med förslag till förordning om ändring i vissa delar av förordningen den 6 november 1908 (nr 129) angående en särskild stämpelavgift vid köp och byte av fondpapper;

nr 174, med förslag till lag om ändring i vissa delar av lagen den 17 juni 1916 (nr 235) om försäkring för olycksfall i arbete;

nr 175, angående ersättning i vissa fall för skada till följd av olycksfall, som drabbat elev vid statlig anstalt för yrkesutbildning; och

nr 176, angående tillfällig löneförbättring under budgetåret 1933/1934 för viss personal inom den civila statsförvaltningen.

Justerades protokollen för den 22 och den 24 innevarande månad.

Anmälades och godkändes första lagutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 72, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 84 med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 17 juni 1932 (nr 244) om fullgörande i vissa fall av betalningsskyldighet i förhållande till utlandet.

Anmälades och godkändes andra lagutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 73, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 3 § i lagen den 30 juni 1913 (nr 120) om allmän pensionsförsäkring.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 132, angående markbyte mellan kronan och Malmö stad för utvidgning av Bulltofta flygplats.

Föredrogs och hänvisades till bankoutskottet Kungl. Maj:ts propositioner: nr 135, angående understöd åt efterlevande till vissa i statens tjänst anställda personer;

nr 136, angående pensionsförbättring åt f. d. förrådsvaktmästaren vid Jönköpings-Kalmar regemente F. F. Svensson;

nr 137, angående pensionsförbättring åt överkonstapeln, tillika poliskommisarien vid flottans poliskår i Karlskrona M. A. Wiberg;

nr 138, angående upphörande av pensionsrätt för vissa lärare vid de högre militärläroverken; samt

nr 141, angående fastställande av särskilda pensionsunderlag för befattningshavare vid navigationsskolorna.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 142, angående förslag för understöd åt enskilda järnvägar.

Föredrogs och hänvisades till bevillningsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 143, angående bemyndigande för Kungl. Maj:t att besluta i fråga om vissa postavgifter.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts propositioner: nr 147, angående avstående i vissa fall av allmänna arvsfondens rätt till arv; nr 148, angående anslag till åtgärder mot utbredning av könssjukdomar; samt nr 149, angående provisoriskt avlöningstillägg till lappfogden H. A. Cederberg.

Föredrogs och hänvisades till jordbruksutskottet Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 150, angående försäljning av ett markområde, tillhörande lägenheten Flyksnäs under landsfiskalsbostället Kråkered i Sätilla socken av Älvsborgs län;

nr 152, angående nedsättning av arrendeavgiften för kronolägenheten Strömsholms värdshus; samt

nr 153, angående distriktsveterinärväsendet.

Föredrogs, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran konstitutionsutskottets utlåtanden nr 5—8, statsutskottets utlåtanden nr 2 och 18—21 samt andra lagutskottets utlåtanden nr 7 och 8.

Vid föredragning av Kungl. Maj:ts denna dag avlämnade propositioner nr 133, 134, 144, 146, 151, 154, 155 och 158—176 samt skrivelse nr 145 blevo desamma på begäran bordlagda.

Herr *Frändén* avlämnade en av honom och herr *Sandström* undertecknad motion, nr 254, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ägofred, m. m.

Motionen blev på begäran bordlagd.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 4.15 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.

Onsdagen den 1 mars.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Företogs val av åtta ledamöter i kammarens tredje tillfälliga utskott, som hade att behandla dels den i den inom kammaren väckta motionen nr 251 avsedda frågan om revision av kammarens ordningsstadga, dels ock den inom kammaren avgivna motionen nr 249. Därvid avlämnades 73 godkända valsedlar, samtliga med partibeteckning »Den gemensamma listan» och upptagande namnen på följande personer i denna ordning:

herr Strömberg,
» Ekman,
» Wahlmark,
greve Spens,
herr Johansson-Dahr,
» Wagnsson,
» Reuterskiöld,
» Sundberg.

Dessa personer hade alltså utsetts till ledamöter i utskottet.

Anställdes val av fyra suppleanter i kammarens tredje tillfälliga utskott. Därvid avlämnades 42 godkända valsedlar, samtliga med partibeteckning »Den gemensamma listan» och upptagande namnen på följande personer i denna ordning:

herr Norman,
» Björkman,
» Thorén,
» Andersson, Per.

Dessa personer hade alltså utsetts till suppleanter i utskottet.

Föredrogs och hänvisades till konstitutionsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 133, angående godkännande av konvention för lösande av vissa konflikter mellan medborgarskapslagar m. m.

Föredrogs och hänvisades till behandling av lagutskott Kungl. Maj:ts proposition nr 134, angående godkännande av vissa med främmande makter avslutade överenskommelser om befrielse från värnplikt i vissa fall av dubbelt medborgarskap m. m.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 144, angående överlåtelse på Visby stad av Kungl. Maj:t och kronan tillkommande rätt till vissa av Visby högre allmänna läroverk disponerade tomter med därå uppförda byggnader.

Efter föredragning av Kungl. Maj:ts skrivelse nr 145, med tillkännagivande att en i statsverkspropositionen under utgifter för kapitalökning bebadad framställning angående utvidgning av ögonkliniken vid Malmöhus läns sjukvårdsinrättningar i Lund icke kommer att föreläggas riksdagen, beslöts att denna skrivelses innehåll skulle meddelas statsutskottet och skrivelsen läggas till handlingarna.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 146, angående understöd åt två förutvarande lärarinnor vid privatläroverks småskolavdelningar.

Vid föredragning av Kungl. Maj:ts proposition nr 151, med förslag till förordning om ersättning för debitering och uppbörd av landstingsmedel m. m., hänvisades propositionen såvitt angick de båda förordningsförslagen till konstitutionsutskottet och i övrigt till statsutskottet.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts propositioner:
nr 154, angående åtgärder för beredande av ökade möjligheter att indraga lärartjänster vid folkskoleväsendet;
nr 155, angående gäldandet av kostnaderna för reparation av en undervattensbåt; och
nr 158, angående befrielse för borgmästaren Oscar Dahlbäck m. fl. från viss dem i egenskap av magistratsledamöter ådömd ersättningsskyldighet till kronan m. m.

Föredrogs och hänvisades till behandling av lagutskott Kungl. Maj:ts proposition nr 159, med förslag till förordning om ändrad lydelse av § 3 mom. 1 och 2 i förordningen den 31 mars 1922 (nr 130) angående uppbörd av avgifter för försäkringar i riksförsäkringsanstalten jämlikt lagen om försäkring för olycksfall i arbete.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts propositioner:
nr 160, angående anslag till riksförsäkringsanstalten; och
nr 161, angående vissa praktiska utbildningslinjer på realskolans åldersstadium m. m.

Föredrogs och hänvisades till konstitutionsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 162, med förslag till lag angående ändrad lydelse av 40 § lagen den 6 juni 1930 (nr 259) om församlingsstyrelse.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 163, angående vissa anslag till folk- och småskoleseminarierna m. m.

Föredrogs och hänvisades till behandling av lagutskott Kungl. Maj:ts proposition nr 164, med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 13 juli 1926 (nr 398) om arbetstiden å svenska fartyg (sjöarbetstidslagen).

Föredrogs och hänvisades till bankoutsittet Kungl. Maj:ts proposition nr 165, med förslag till lag om ändrad lydelse av 2, 5 och 6 §§ lagen den 11 oktober 1907 (nr 85) angående civila tjänstnehavares rätt till pension, m. m.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 166, angående reglering av Uddevalla—Lelångens järnvägsaktiebolags skuldförhållande till staten m. m.

Föredrogs och hänvisades till bankoutsittet Kungl. Maj:ts proposition nr 167, med förslag till lag om ändring i vissa delar av lagen den 22 juni 1911 (nr 74) om bankrörelse, m. m.

Föredrogs och hänvisades till bevillningsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 168, angående tullfri införsel av ett parti sockrat kakaopulver.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 169, angående riktlinjer för det sätt, varpå statsmyndigheter och statstjänstemän skola hava att utanordna medel till kommuner och landsting.

Föredrogs och hänvisades till jordbruksutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 170, angående upplåtande av visst område å Djurgården för uppförande av ett tekniskt museum.

Föredrogs och hänvisades till bevillningsutskottet Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 171, med förslag till lag om ändrad lydelse av 38 § 1 mom. samt 64 och 66 §§ kommunalskattelagen den 28 september 1928 m. m.;

nr 172, med förslag till förordning om ändring i vissa delar av förordningen den 3 maj 1929 (nr 62) om särskild skatt å bensin och motorsprit; samt

nr 173, med förslag till förordning om ändring i vissa delar av förordningen den 6 november 1908 (nr 129) angående en särskild stämpelavgift vid köp och byte av fondpapper.

Föredrogs och hänvisades till behandling av lagutskott Kungl. Maj:ts proposition nr 174, med förslag till lag om ändring i vissa delar av lagen den 17 juni 1916 (nr 235) om försäkring för olycksfall i arbete.

Föredrogs och hänvisades till bankoutsittet Kungl. Maj:ts proposition nr 175, angående ersättning i vissa fall för skada till följd av olycksfall, som drabbat elev vid statlig anstalt för yrkesutbildning.

Föredrogs Kungl. Maj:ts proposition nr 176, angående tillfällig löneförbättring under budgetåret 1933/1934 för viss personal inom den civila statsförvaltningen.

Propositionen hänvisades, i vad den angick pensions- och indragningsstaterna, till bankoutskottet, såvitt propositionen rörde nionde huvudtiteln, till jordbruksutskottet och i övrigt till statsutskottet.

Föredrogs och hänvisades till behandling av lagutskott den av herrar *Frändén* och *Sandström* väckta motionen, nr 254, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ägofred, m. m.

Föredrogs ånyo bevillningsutskottets betänkanden:

nr 10, i anledning av väckta motioner om tull å mjölk och grädde samt tilläggstull å smör och ost; ävensom

nr 11, i anledning av väckt motion angående skatt å importbränsle av kol och koks, som förbrukas för uppvärmnings- och husbehovsändamål.

Vad utskottet i dessa betänkanden hemställt bifölls.

Vid förnyad föredragning av konstitutionsutskottets utlåtande nr 5, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående godkännande av en mellan Sverige och Portugal undertecknad konvention angående förlikning, rättsligt avgörande och skiljedom, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogs ånyo konstitutionsutskottets utlåtande nr 6, i anledning av väckt motion angående offentliggörande av alla hemliga fördrag och överenskommelser mellan Sverige och andra stater.

Om offentliggörande av hemliga fördrag med främmande makter.

I en inom andra kammaren väckt, till konstitutionsutskottet hänvisad motion, nr 112, hade herr *Hagberg* i Luleå och herr *Brädefors* hemställt, att riksdagen måtte hemställa till Kungl. Maj:t, att Kungl. Maj:t ville omedelbart offentliggöra alla hemliga fördrag och överenskommelser med andra stater.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet av angivna orsaker hemställt, att förevarande motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Herr Nerman: Herr talman! Den föreliggande motionen följer i stort de demokratiska linjer, som länge har representerats i svenska riksdagen av herr Lindhagen, och som försöker dra ut konsekvenserna av den borgerliga demokratin och förmå demokratin att bli hundraprocentigt demokratisk. Det är givetvis för mycket begärt; den borgerliga regimen har som klassvälde — och klassvälde i upplösning — inte råd att gå så långt. Motionärerna ha väl heller inte väntat sig något direkt resultat utan velat göra en demonstration och ett försök att konfrontera demokratiens talesmän med deras eget program. Man kan inte vänta, att en borgerlig stat skall kunna offentliggöra sina avtal, vilkas karaktär gör dem hemliga. Det är alldeles som med den nationella avrustningen och frihandeln; delaktigheten i det internationella sammanhanget hindrar enskild aktion. Ja, inte ens Sovjetunionen kan offentliggöra sina många avtal och pakter med kapitalistiska stater. Den lever ju som stat också med i sammanhanget och opererar i det.

Motionen kan därför i någon mån vara riskabel, ägnad att inge arbetarklassen illusionen, att full demokrati skulle kunna förvärvas genom ett borgerligt parlament. Då ingen av det parti, som har lagt fram den, här har

Om offentliggörande av hemliga fördrag med främmande makter. (Forts.)
 möjlighet att replikera, anser jag det emellertid ojust att här ytterligare i detalj ingå på de där farhågorna. Jag skall be att enbart få nöja mig med detta och förklara, att jag som demonstration ingenting har emot att rösta för motionen.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt.

[*Om Sveriges
 utträde ur
 Nationernas
 förbund.*

Föredrogs ånyo konstitutionsutskottets utlåtande nr 7, i anledning av väckta motioner om Sveriges utträde ur Nationernas förbund.

Konstitutionsutskottet hade till behandling i ett sammanhang förehaft de i andra kammaren väckta motionerna nr 111, av herr *Hagberg* i Luleå och herr *Brådefors*, samt nr 325, av herr *Flyg* m. fl., vari hemställts, att riksdagen måtte besluta om Sveriges utträde ur Nationernas förbund.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet på anförda skäl hemställt,

- 1) att motionen II:111 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;
- 2) att motionen II:325 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Herr **Nerman**: Herr talman! Ett par ord också i den här frågan.

När frågan om anslaget till Nationernas förbund var före häromdagen, tillät jag mig att principiellt lägga fram den kommunistiska uppfattningen i frågan. Jag behöver därför inte göra det nu. Men jag kan inte neka mig att nu ytterligare stryka under, hur lite värde Nationernas förbund har som fredsgaranti. Utöver sin dom på papperet över Japans rövaranfall har förbundet ännu inte åstadkommit ett uns av praktisk aktion för att hindra det krig, som Japan bedriver och som kostar tusentals människors livet. Förbundet har inte gripit in med blockad, bojkott eller väpnad hand mot fridstöraren. Ja, Nationernas förbunds ledande stater ger honom alltjämt vapen för hans brott; samma stater, som på papperet utdömer Japans krig, vägra avbryta vapenleveranserna till Japan. Man kan inte bryta leveranskontrakten, heter det. — Nej, men kontrakt om staternas fredliga umgänge kan man bryta ostraffat! Det hela är humbug, humbug och brottslighet. Men man kan inte vänta annat. Man kan inte vänta en allvarlig fredsaktion av stater under kapitalistisk regim.

Jag skall inte ytterligare motivera motionen. De dagar, som ha gått sedan förra debatten, ha sannerligen givit motionen allt starkare grund, och den fortsatta utvecklingen kommer säkerligen ytterligare att understryka den motivering, som finnes i motionen.

Jag ber att härmed få yrka bifall till motionen.

Herr **Lindhagen**: Herr talman! I den föreliggande frågan skall jag be att få åberopa det ingående anförande om den politiska situationen och folkförbundet, som jag tillät mig hålla i kammaren onsdagen den 22 februari.

Greve **Spens**: Herr talman! Med åberopande av vad utskottet anfört anhaller jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjordes i enlighet med de därunder förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu ifrågavarande utlåtandet hemställt samt vidare på bifall till de i ämnet väckta motionerna; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Föredrogs ånyo konstitutionsutskottets utlåtande nr 8, i anledning av väckt motion angående utredning och förslag om införande av republikanskt styrelseskick i Sverige.

*Om införande
av republi-
kanskt
styrelseskick.*

I en inom första kammaren väckt, till konstitutionsutskottet hänvisad motion, nr 7, hade herr *Nerman* hemställt, att riksdagen ville hos regeringen begära utredning och förslag om införande av republikanskt styrelseskick i Sverige.

Utskottet hade i det nu förevarande utlåtandet allenast anfört:

»Utskottet hemställer, att förevarande motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.»

Reservationer utan angiven mening hade anmälts

1) av herrar *Hallén, Strömberg, Oscar G. Karlsson, Sandegård, Larsén, Borg, Andersson* i Igelboda, *Vougt* och *Andersson* i Malmö;

2) av herr *Hellberg*.

Herr Nerman: Herr talman! Jag ber om ursäkt att jag nödgas återkomma ännu en gång med ett par korta ord.

Republikkravet har ju så ofta rests och debatterats både i hård handling av den unga borgerliga klassen åren 1649 och 1793 och även i parlamentarisk form i svenska riksdagen, att något nytt svårigen kan sägas. Det är heller inte något nytt, då jag uttalar den kommunistiska uppfattningen, att kungadömet inte brukar avskaffas på parlamentarisk väg. Vi ha inte velat inge någon den illusionen, att republikfrågan vore aktuell för svenska borgare och inte heller för svenska socialdemokrater. Vi ha inte heller velat säga, att vi själva anse det praktiskt vara så stor skillnad på en kung och en president, om bägge lika lojalt tjäna den rådande hushållningen och dess härskares klassintressen. Styrelseformen är en form. Men vi ha velat peka på att det finns en parlamentarisk väg till republik på papperet, och vi ha begärt utredning.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till motionen.

Herr Strömberg: Herr talman! Det är sant, att varken reservanterna eller utskottsmajoriteten ägnat någon större uppmärksamhet åt den motion, som här föreligger. Vi ha underlåtit det av det skälet, att vi äro övertygade om, att herr *Nerman* inte själv tror, att en så viktig fråga på statslivets område som denna skall kunna aktualiseras genom motioner av detta slag. Här ha vi en motion på några fattiga rader, framförd av en ensam ledamot av riksdagen i en fråga, där man vet att riksdagens största parti har sin ställning klar och är redo att den dag, då frågan får aktuellt värde, också föra den fram till sin lösning i överensstämmelse med uppfattningen hos en klar och övervägande folkmajoritet.

Vi, som i likhet med herr *Nerman* bygga på demokratisk grund, hysa heller ingen blind tilltro till det republikanska statsskickets välsignelse. Vi förstå mycket väl, att de stora frågorna — kampen för brödet och en nödtorftig bärgning liksom också frågan om en ljusare framtid för folkets stora flertal — påverkas ganska oväsentligt av en sådan förändring av statsskicket. Så länge den nuvarande ordningen i världen gäller och vidmakthålles, är och förblir det i själva verket en rätt underordnad sak, om högste statschefen är president eller monark. Därpå ha vi i våra dagar fått alltför många och slående bevis från de stora ledande länderna i världen.

Rent principiellt ställer sig dock saken helt annorlunda. Vi anse, att i det avseendet har frågan sin stora betydelse. Vi socialdemokrater jämte några få

Om införande av republikanskt styrelseskick. (Forts.)

borgerliga, däribland herr Hellberg, hysa den uppfattningen, att i ett demokratiskt land som Sverige är införandet av ett republikanskt statsskick både logiskt och en fullt riktig sak. Rikets högsta ämbete bör liksom alla andra statens ämbeten tillsättas uteslutande och allenast med hänsyn till förtjänst och duglighet, och det bör inte vara förbehållet medlemmar av en viss familj enligt monarkiens något föråldrade och antidemokratiska regel. Skulle exempelvis någon i riksdagen komma på den idén att väcka en motion om att något annat statligt ämbete, mindre viktigt än statschefens, skulle tillsättas på det sättet, att det för framtiden skulle gå i arv från far till son — då misstänker jag, att den motionen skulle avfärdas som både löjlig och orimlig. Är nu denna ärftlighetsregel löjlig och orimlig, när det gäller statens ämbeten i allmänhet, varför skall den då vara sund och riktig, när det gäller rikets och statsförvaltningens högsta post? Dessa frågor skulle det vara intressant att få besvarade av dem, vilka alltjämt hålla på monarkiens enligt vårt sätt att se otidsenliga system.

När denna fråga tidigare varit uppe i riksdagen, ha vi socialdemokrater anslutit oss till utredningskravet. Senast förra året hade vi i utskottsutlåtandet ett yrkande om utredning, och jag vill, herr talman, i dag framställa precis samma yrkande, som vi reservationsvis framförde i fjol. Mitt yrkande går ut på, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning angående statschefens konstitutionella maktställning i vissa främmande länder med republikansk författning under jämförelse med vårt gällande statsskick samt rörande de författningsändringar, som erfordras för sådan omgestaltning av vårt statsskick, att statschefen utses genom val.

Till detta yrkande ber jag, herr talman, att få hemställa om bifall.

Herr Hellberg: Herr talman! Min blanka reservation vid utskottets utlåtande var av begynnelsen inte blank, utan riktade sig mot den motivering, som anfördes för utskottsmajoritetens beslut. Det gavs nämligen muntligen en sådan motivering, fastän den inte har återgivits skriftligt, och på den motiveringen röstade såväl högern som bondeförbundet. Dess innebörd var densamma som i den ärade utskottsordförandens reservation till fjolårets utlåtande, och mot den reservationen måste jag ställa mig bestämt avvisande.

Grundtanken i densamma är den, att kungadömet intar en — så att säga transcendental ställning i förhållande till grundlagen. Det består oberoende av den. En sådan åskådning hade kunnat göra sig förträffligt till exempel på Ludvig XIV:s tid, då det ansågs, att folk och land existerade allenast för kungens skull. Som man vet har ju vårt land också tidigare haft grundlagar, som innehållit den bestämmelsen, att de skulle vara i väsentliga delar oföränderliga; men någon så naiv bestämmelse finns lyckligtvis inte i vår nuvarande grundlag, som tydligen tänkt på alltings föränderlighet. Att i människornas föränderliga värld yrka, att en viss institution skall ha evighetskaraktär — det är att vilja göra en stel teori till livets herre, och det kan inte leda till annat än absurda konsekvenser. Det skulle ju bland annat särskilt medföra den konsekvensen, att om det i ett visst land hade visat sig, att det monarkiska statsskicket exempelvis till följd av troninnehavarens besynnerliga egenskaper i ett eller annat avseende hade blivit ett hinder för folkets lycka och välgång, skulle inte en möjlighet att på laglig väg rätta detta missförhållande finnas, utan man vore hänvisad till revolutionens ultima ratio såsom den enda utvägen. Detta synes mig vara — jag ber om ursäkt, men jag ser dess bättre att ordföranden inte är närvarande — alldeles absurt.

För min del hade jag velat gå med på en motivering, som hade sagt ungefär det, att de nuvarande förhållandena inte ge någon aktualitet åt frågan

Om införande av republikanskt styrelseskick. (Forts.)

om övergång till republikanskt statsskick, och därför förefaller det omotiverat att uppta denna fråga till prövning. Det hade varit någonting i samma väg som utskottets motivering i fjol, vilken nu är uppgiven.

Genom denna min hållning kom jag emellertid att vålla mina vänner socialdemokraterna en besvikelse, såsom jag fick höra under debatten i utskottet: de hade nämligen väntat, att jag skulle gå med på deras utredningsyrkande. Om de hade tillfrågat mig i förväg, skulle jag kunnat svara dem något i samma stil som det bekanta svar, som Carl Carlsson Bonde gav konung Oscar, när denne vid 1907 års riksdag frågade, om han kunde påräkna baronens stöd för sitt då framlagda rösträttsförslag (det lindmanska). Bonde svarade hovmannaelegant: »Jag beklagar mycket, ers majestät, men det är alldeles omöjligt, för jag röstade för ers majestäts förslag i fjol» (det staaftiska).

Det förhåller sig ungefär på samma sätt med socialdemokraternas yrkande denna gång. De ha nämligen inte varit riktigt konsekventa i sin ställning till republikfrågan.

Som bekant upptogs denna fråga första gången redan före kriget av den oförskräckte herr Lindhagen, som inte rades för något yrkande. Då framkallade den egentligen bara en stor förargelse på många håll, men någon aktualitet vann den inte. Däremot kom det verkligen senare ett tillfälle, då den fick en, låt vara, kort aktualitet, och det var hösten 1918 under den stora »folkuppsvallning», kan man ju säga, som då framdrev författningsreformen. Under denna tid var verkligen republikfrågan ganska aktuell här i landet, och det är bekant, att den såsom sådan diskuterades även i de allra högsta kretsar. Lösningen i den situationen gavs emellertid genom en auktoritativ förklaring från socialdemokratiskt håll, vari det bland annat hette, att frågan om övergång till republikanskt statsskick skall upptagas till oförtövad prövning. Vad den innersta meningen i detta uttalande var, vill jag lämna därhän, men ordalydelsen var fullkomligt klar. I anslutning till denna ordalydelse väckte också socialdemokraterna vid de båda efterföljande riksdagarna förslag om folkomröstning angående republik eller monarki. Det var den nuvarande försvarsministern, som gick i spetsen för dessa motioner. Jag för min del anslöt mig såsom gammal republikan i huvudsak till detta yrkande, då jag hade sett frågan vara aktuell så pass nyss förut, men detta yrkande ledde naturligtvis inte till någon påföljd.

Sedan fick frågan vila tills fram mot mitten på 20-talet. Då upptogs den på nytt, inte från socialdemokratiskt håll, utan från kommunistiskt. Två riksdagar å rad motionerade kommunisterna då om utredning angående införande av republikanskt statsskick eller hur det var formulerat, men då intogo socialdemokraterna en något ändrad ställning: de förklarade sig visserligen principiellt vidhålla sin ståndpunkt såsom republikaner, men de tillade, att de ansåge, att frågan inte för närvarande var aktuell, och på den grund yrkade de avslag.

[Herr *Strömberg*: Nej, det är fel.]

Herr *Hellberg*: Är det fel? Ja, då får herr Strömberg verifiera det. Jag har sett efter och tror, att det är riktigt. Även då var jag med på deras yrkande, som syntes mig riktigt och resonligt.

Men sedan, när frågan nästa gång kom upp, 1928 — jag var för resten inte i riksdagen då — gingo socialdemokraterna över på en ny aktiv linje. Då upptogo de det yrkande, som herr Strömberg nyligen refererade, och det yrkandet återkom i fjol, och kommer nu för tredje gången i år. Till det har

Om införande av republikanskt styrelseskick. (Forts.)
jag inte kunnat ansluta mig utan står kvar vid den gamla socialdemokratiska ståndpunkten av 1925.

Jag anser nämligen, att frågan för närvarande inte är aktuell.

Man kan väl säga, att efter kriget eller rättare allt ifrån senare delen av världskriget konungamakten i vårt land intagit en, om jag så får uttrycka mig, mönstergillt konstitutionell lojalitet; jag tror inte, att någon president skulle kunnat komma längre i det avseendet, och jag är säker om att den nuvarande socialdemokratiska regeringen, om det påfordrades, skulle vara beredd villig att vitsorda riktigheten därav. Under sådana förhållanden, herr talman, om man för en gång ser saken litet personligt mänskligt, skulle det väl verka litet otacksamt, om nu, när man förbereder sig att fira Konungens sjuttiofemårsjubileum, riksdagen skulle besluta hemställa, att hans regering ville upptaga till prövning, hur konungadömet skall kunna avskaffas. Jag kan visserligen förstå, att en vild och grym och blodtörstig bolsjevik som herr Nerman skulle finna det vara en demonisk fröjd att kunna bereda Hans Majestät denna sårande överraskning, när han ligger där nere vid Rivieran och solar sig och förlustar sig med tennisspel för att rekreera sig från regeringsbekymren. Men jag är något överraskad över att en så i grund mildsinnad och human person som herr Strömberg kan vilja åstadkomma en sådan åtgärd. För min del tycker jag, det skulle vara motbjudande.

Men det finns en viktigare synpunkt härvidlag, som betonades av socialdemokraterna, när de först framträdde med motioner i denna fråga, nämligen att övergången bör ske med folkflertalets vilja. Och det är, herr talman, min bestämda mening, att folkflertalet i Sverige har rakt ingen önskan om republik. Det kan vara beklagligt, om man så vill, men jag tror, det är oförnekligt. För halvtannat år sedan hade jag tillfälle under kronsprinsparets resa i Värmland att iakttaga den stora sympati, för att inte använda ett starkare uttryck, som från befolkningens sida strömmade emot de kungliga resenärerna, och såvitt jag kunde iakttaga, var denna sympati lika stark från arbetarklassens sida som från någon annan, och jag tror inte ens, att herr Nermans meningsfränder ådagalade någon indignation över deras därvaro.

[Herr *Bergman*: I Västerbotten hurrade kommunisterna mest.]

Herr *Hellberg*: I Västerbotten under hertigparets nu pågående resa lära kommunisterna ha hurrat mest, upplyser herr *Bergman*, så där ser man.

Det tyckes vara så, det har jag utvecklat vid föregående tillfällen, att konungadömet på något sätt tillfredsställer ett behov av mystik och poesi, som finnes i folkkaraktären. Jag minnes från min skoltid en gång, när republiken och monarkin kommo på tal, att en gammal fin fröken sade: »Det skulle väl bli rysligt poetiskt, om vi inte hade en kung.» Ja, jag misstänker, att den uppfattningen finnes hos ofantligt många människor. Det är något barnsligt i detta. Ibland i respektlösa ögonblick har jag tänkt, att det påminner om de smås förtjusning åt julbocken, som de visserligen veta är en av husets egna medlemmar, som klätt ut sig, men som de i alla fall vilja tro vara ett väsen av något annat och hemlighetsfullare slag. Det är alltså min bestämda mening, att det inte finns någon resonans för republik i landet för närvarande.

Slutligen, herr talman, får jag lov att säga, att den nuvarande bekymmers-tiden är verkligen synnerligen illa vald för att taga upp frågan om en sådan förändring av statskicket, helst som inte någon önskan om republik har för-sports numera från något håll, om jag undantager herr Nermans ensamma lilla motion, som ju inte kan anses vara ett uttryck för någon större grupp. Vi ha verkligen aktuella frågor, som kräva all vår uppmärksamhet, all eftertanke och allt omdöme, och att nu taga upp en, om jag så får uttrycka mig, så pass onö-

Om införande av republikanskt styrelseskick. (Forts.)

dig fråga, som frågan om republik — det skulle vara, om jag får använda det uttrycket, missbrukat statsmannakraft.

Nu tjänar det ju inte något till att göra ett yrkande — jag var ensam i utskottet och skulle förmodligen bli lika ensam här — annars skulle jag vilja framställa ett yrkande av det slag, jag förut avgivit. Jag nöjer mig därför med den förklaring jag avgivit.

Herr Björkman: Efter det försvar för konungadömetts bibehållande, som hållits av republikanen på Värmlandsbänken, antager jag att kammaren saknar intresse för att höra en närmare redogörelse för de skäl, som lett till utskottets hemställan, till vilken jag nu ber att helt kort få yrka bifall.

Herr Nerman: Till utskottets ordförande vill jag bara säga ett par saker. Han tyckte inte om, att jag har gjort min motion så kort. Men det borde han snarare hålla mig räkning för, helst med hänsyn till att jag har velat bespara kammaren både kostnader och tid, inte minst — för att citera herr Hellberg — bespara både herr Hellberg och andra deras »statsmannakrafts» förlösande.

Vad beträffar den demokratiska vägens värde, som herr Strömberg talade om, tror jag, att vi ha fått ett skolexempel av världshistorisk typ i dagarna från Tyskland, och det må vara nog sagt med det.

Vad vidare beträffar olämpligheten av att återigen lägga fram en motion vid denna riksdag, vill jag bara säga, att detta är den första riksdag, som sitter, sedan svenska folket gav majoritet, visserligen en liten men klar majoritet, till arbetarpartierna. Alla arbetarpartierna äro principiellt republikanska, och det är därför jag har vågat lägga fram motionen även i år. Herr Strömberg försäkrade, att när frågan om republik blir aktuell, skola nog socialdemokraterna inskrida. Ja, vi få hoppas, att den republikanska frågan en gång blir så aktuell, att även socialdemokraterna märka den, men med hänsyn till vad som har hänt i världen i dagarna, vågar man inte ha för stora förväntningar på det stora socialdemokratiska partiet. Kommer saken att tas upp, skall jag hälsa det med glädje, men jag tror inte mycket på det och ber därför att få yrka bifall till min motion.

Herr Holmgren: Om frågan om införande av det republikanska statskicket i Sverige är aktuell eller icke, beror alltid på hur företrädaren för monarkin för ögonblicket uppför sig. Är man nöjd med honom, är frågan icke aktuell. Är man icke nöjd, blir den genast aktuell. Jag tror, herr Hellberg har rätt i att det för närvarande är mycket svårt att föra fram den frågan till aktualitet, och det beror på att man *numer* är mycket nöjd med kungen och än mer nöjd med kronprinsen. I principiellt avseende har jag i denna fråga samma ståndpunkt som socialdemokraterna.

Herr Lindhagen: I olikhet mot alla föregående talare har jag den meningen, att det kommer icke an på någon principiell synpunkt, om vi skola ha republik eller icke, utan uteslutande på praktiska synpunkter. Hur det är principiellt, intresserar mig ej. Jag tycker, det är opraktiskt att bibehålla i folkens medvetande denna hyllning till makten från Guds nåde i stället för makten från folket. Till och med den liberale Lloyd George sade en gång, att han tyckte, att det var en konstifik institution, som tillsatte rikets högsta ämbetsmän genom avel, och det är det rätta uttrycket för vad det här är fråga om. Det är ett arv från en mycket avlägsen tid, då man verkligen kunde entusiastmeras för ett sådant sätt att tilldela befogenheter.

Jag begärde egentligen ordet för att fästa kammarledamöternas uppmärk-

Om införande av republikanskt styrelseskick. (Forts.)
samhet på att detta är väl det luftigaste betänkande, som vi komma att få i riksdagen. Det saknar all slags motivering från såväl majoritet som reserveranter. Det är mera luft än bokstäver på varje stycke, och det betyder väl, att det här är en så högtidlig sak, att vi ej våga ens nalkas den. Det är ett indirekt erkännande av, att här står man inför en särdeles betydelsefull praktisk fråga.

Men jag vill fästa kammarens uppmärksamhet på att hela detta konstitutionsutskottsbetänkande också enligt min uppfattning är olagligt. Det står nämligen i grundlagen, att utskotten och således även deras reserveranter skola avgiva utlåtanden över de till dem hänvisade frågorna. Här finnes intet utlåtande, men nu få vi veta under hand, att högern och bondeförbundarna ha haft en ganska utförlig motivering. Den saknas, och det är olagligt, att den uteblivit. De socialdemokratiska reserveranterna ha icke aktat nödigt att ens upprepa sitt yttrande från i fjol. Det är olagligt, såvitt jag förstår. Herr Hellberg har också en blank reservation. Det är olagligt att icke tala om för kammarens ledamöter, när de få trycket, vad det är för olika motiveringar och yrkanden, som framkommit. Och jag skulle vilja be den nu tillsatta kommittén för första kammarens arbetsordning, i vilken jag för resten gärna skulle velat vara med på ett hörn, om det gått för sig, att den ville observera detta tilltag att begagna sig av blanka reservationer, som icke ens innehålla ett yrkande. Det är bara ett uttryck för vankelmod eller en förberedelse i många fall att kunna vingla med en situation i kammaren både på det ena och andra sättet. Det stärker ej karaktären i riksdagen. Jag har själv en, kanske två gånger antecknat blank reservation, men det berodde på att jag ej hann skriva motiveringen.

Vad nu själva saken angår, har jag ju, som herr Hellberg framhöll, väckt den första motionen på senare tider åtminstone i riksdagen om denna sak. Det var länge sedan, och då var det ungefär samma skådespel som nu, bara med den skillnaden, att då uppstod en ofantlig hetsighet kring motionen, och därför har motionen varit banbrytande på det sätt, att denna stämning nu lagt sig. Ämnet är icke mer främmande för riksdagen. Man har vant sig, att det förekommer, och tager saken lugnt. Så var icke fallet på den tiden, då jag gjorde det och — jag vet icke, hur herr Hellberg uttryckte sig — väckte förargelse. Men det parti, jag då var inskriven i, hade året förut satt upp republiken på sitt program, och då tyckte jag, att när jag kom i riksdagen, skulle man väl börja pioniera. Jag förutsåg, att det skulle dröja ett århundrade kanske mer, innan republik blev genomförd. Vi borde pioniera för denna oundvikliga milstolpe, och det var därför motionen kom till.

Det befanns icke vara opportunt för något parti, men högern var i alla fall då så uppriktig, att den sade, att sådana motioner kunna icke väckas. Man kan icke genom ett riksdagens eller statsmakternas beslut ändra statsskicket i dess avlade topp. Socialdemokraterna och liberalerna gingo icke med på den ståndpunkten utan menade, att man kan i laga ordning ändra grundlagarna i alla avseenden. Det har ock alltid för mig varit ett axiom, helst jag principiellt och praktiskt är motståndare i alla väder och vindar mot blodsutgjutelse, den må komma från vad håll som helst. Men som sagt, även liberalerna och socialdemokraterna tyckte, att frågan icke var aktuell. De voro ganska mycket förargade bägge två, och jag satte upp ett förvånat ansikte. Jag trodde, att motionen från båda dessa håll skulle möta åtminstone förståelse.

Nå, vad är det som egentligen är aktuellt? Om en sak i sin princip är praktisk och riktig, kan den väl ej bli aktuell, förrän frågan väckts och sedan i alla eller några instanser nitälskas för den. Och för resten, har den icke aktua-

Om införande av republikanskt styrelseskick. (Forts.)

litet redan nu? Det är ju klart, att när konungen eller prinsar komma med medeltidens hela glans av gudsnådeskapet över sig, och folket i vinklar och vrår sitter och har tråkigt, är det för dem en stor tilldragelse, att riket framträder i sin personliga gestalt, och då hurra de för sig själva och sin stat i den gestalt, som den framträder för dem. Men inte ha de väl därför sagt, att de tycka det är riktigt, att rikets högste ämbetsman skall tillsättas på det sätt, som nu sker.

Jag vill vidare fråga Hellberg, om inte saken är aktuell också med tanke på — det är kanske småsaker, men det överflödar av sådana — t. ex. det gudsnådedömet »underdåniga» i inlagorna, det »nådiga» i författningarna det »kungliga» i titulaturerna, konungadömet över Venden, ordensväsendet, adelskapet och annat dylikt gammalt bråte, som finns kvar i vårt samhälle och tillämpas friskt även i vår tid. Läger det sig inte såsom slem över drömmarna om broderskap och sunt förnuft? Härigenom fördummas människorna, i synnerhet den högre ämbetsmannakåren, och därför har denna fråga fortfarande aktualitet. Men detta kan man inte förebrå de kungliga. Det är svenska folket, som vill ha det så, och det kungliga konstitutionella kungadömet har till uppgift och plikt att rätta sig efter folkets önsknings, d. v. s. deras ledares önsknings. Folket kan nog klara sig ändå, eller som greve Hugo Hamilton sade i sin politiska ungdoms vår: »Man säger, att folket är lättlett, men försök att leda det baklänges!»

Nu skall jag väl också för formens skull komma med ett yrkande. Jag tycker, att kommunisterna varit alldeles för kompromissaktiga; de ha begärt »utredning och förslag». Här behövs ingen utredning. Herr talman! Jag yrkar bifall till den väckta motionens yrkande, men med uteslutande av ordet »utredning».

Herr Björkman: Herr talman! Den siste ärade talaren gjorde en erinran mot den korta uppställningen av utskottets utlåtande. Han ville knappast kalla det för utlåtande, men var och en, som läser det, finner där en redogörelse för motionen och dess motivering samt en klar hemställan.

Jag vill emellertid i detta sammanhang påpeka, hurusom konstitutionsutskottet i de fyra utlåtanden, som här föreligga, försökt gå den väg, som blivit anbefalld, nämligen att i sparsamhetens intresse inte komma med onödigt långa utlåtanden och handlingar till riksdagen. I detta fall hade vi i den avgivna motionen en utomordentlig basis att bygga på. Den är så kort, att dess hemställan och motivering upptaga fem rader, och denna koncentration anges vara föranledd av sparsamhetsskäl. Som man ropar i skogen får man svar, och herr Nerman har inte gjort någon erinran mot utskottet i detta avseende. Jag får för min del säga, att hur *fördömlig* än herr Nerman är i sina åsikter i denna motion, är han *fördömlig* i avseende på det korta avfattandet av densamma.

Herr Strömberg: Herr talman! Herr Hellberg har i sitt utmärkta och spirituella anförande gjort gällande, att det är missbrukad kraft att ägna sig åt en fråga som denna; den har enligt hans mening för närvarande intet aktuellt värde, och därför skall man inte ägna sig åt den, då det finns så många större och allvarligare problem att lösa. Jag kan ge herr Hellberg rätt i det avsendet, och jag kan ju tillägga, att det socialdemokratiska partiet inte heller gjort några större ansträngningar för frågans lösning i nuvarande situation. Men å andra sidan vill jag påpeka, att herr Hellberg själv tycks ha lagt ned en del missbrukad energi på att söka utveckla för kammaren det socialdemokratiska vankelmodet i denna fråga under de 20 år som närmast

Om införande av republikanskt styrelseskick. (Forts.)

gått. Jag är inte riktigt övertygad om att herr Hellberg i det avseendet fått bilden fullständig. Jag ser här framför mig i protokollet, att vi 1925 med anledning av herr Spångbergs motion uttalade en klar republikansk ståndpunkt och framhöll, att frågor av detta slag böra byggas på en mycket stark folkmajoritet; då denna enligt vår mening ej var tillfinnandes ville vi icke tillstyrka motionen. Men 1924 gingo vi på en utredningslinje, likaså 1928 och 1932. Alltså kan man säga, att vi nog, när vi haft anledning att taga ståndpunkt till frågan, ha funnit oss böra avgiva en principdeklaration, som stått i överensstämmelse med vår uppfattning.

Herr Nerman ber jag få tacka för den utomordentliga vänligheten att kalla mig för utskottets ordförande. Jag vill också säga herr Nerman, att jag har svårt att förstå, att denna motion från herr Nermans sida kan ha varit fullt allvarligt menad. Kan det verkligen för en kommunist vara något lockande ideal att ansluta sig till det republikanska statskicket, då man som han försvarit sig åt minoritetsdiktaturens våldsmetoder enligt ryskt mönster? Det förefaller mig, som om det för en kommunistisk uppfattning rent av skulle vara en förlegad borgerlig tanke, att genom förändring av statskicket uppnå någon verklig förbättring, att man genom en folkvald statschef skulle få en företrädare för folkliga intressen och idéer. Jag har inte fattat motionen såsom fullt allvarligt menad, och detta kan också förklara orsaken till att vi behandlat den på sätt som skett.

Herr Nerman: Herr Lindhagens ykande visar, att man kan hoppas på litet mer radikala linjer inom socialdemokratien — även om det endast är han själv, som för närvarande företräder en sådan riktning. Med anledning härav ber jag få återtaga min förra hemställan och förena mig i herr Lindhagens yrkande.

Herr Branting: Herr talman! Eftersom denna akademiska diskussion om monarkien nu kommit i gång, skall jag be att få tillägga några kompletterande synpunkter.

Jag föreställer mig, att man knappast kan ha läst vår svenska historia — jag tänker för övrigt särskilt på det utmärkta verk om riksdagens historia, som nu distribueras till oss — utan att observera, att kungamakten i Sverige vid inte så få tillfällen har stått i direkt motsättning till herremakten. Det svenska kungadömet framstår i äldre tider, när det var som bäst och starkast, inte som någon slags tyrannmakt mot menige man, utan snarare som ett värn för folkliga element och intressen mot en förtryckande och profiterande godsägarklass. Jag menar, att man också bör ha detta förgångna och dessa traditioner i minnet en smula, när man här diskuterar frågan om republik eller monarki i Sverige.

Det är emellertid klart, att i modern tid monarkien synes ha förlorat kontakten med dessa gamla goda svenska traditioner. Monarkien har sålunda icke sett såsom sin stora uppgift att mildra den moderna herremaktens förtryck och utsugning. Jag föreställer mig, att den inte har drömt ens ett ögonblick om att komma i konfliktställning till vår tids herremakt, till storbankerna, storbolagen, storkapitalisterna, utan snarare förefaller den ha låtit sig mer eller mindre berogas av dessa intressen. Detta förefaller mig, herr talman, vara en ganska beklaglig utveckling, inte minst för kungamakten själv, som därmed onekligen berövat sig sitt berättigande.

Om jag minns rätt, var det ju en gång här i våra trakter lag, att svear ägde konung taga och vråka. På den tiden var man inte republikan — man visste inte vad det var —, man begrep sig tydligen inte heller på kunga-

Om införande av republikanskt styrelseskick. (Forts.)

dömet av guds nåde, men man förstod, att kungamakten gives och återtages av folket och att hela institutionen är till för att hålla tillbaka godtycke, förtryck och utsugning från allehanda småkungars och småfurstars sida.

Det är ju möjligt, herr talman, att kungamakten också i vårt land och i vår tid skulle kunna få någon uppgift att fylla, om den knöt an till dessa gamla svenska traditioner. Jag tänker också t. ex. på Karl XI:s reduktion, och det ligger nära tillhands att därvidlag göra en jämförelse med de socialiseringskrav, som i våra dagar äro aktuella. Hela denna sak är enligt min uppfattning väl värd att utredas och jag ber att få instämma i kravet på utredning.

Herr Lindhagen: Herr talman! Sedan Nerman återgått till en klarare linje eller, rättare sagt, avstått från onödiga utredningar, ber jag, herr talman att få återtaga mitt yrkande och instämma i Nermans sista yrkande.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att i avseende på det under behandling varande utlåtandet yrkats 1:o) att vad utskottet hemställt skulle bifallas; 2:o), av herr *Strömberg*, att riksdagen skulle i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning angående statschefens konstitutionella maktställning i vissa främmande länder med republikansk författning under jämförelse med vårt gällande statsskick samt rörande de författningsändringar, som erfordrades för sådan omgestaltning av vårt statsskick, att statschefen utsåges genom val; samt 3:o) att kammaren skulle bifalla den i ämnet väckta motionen med den ändring, att orden »utredning och förslag» utbyttes mot »förslag».

Sedermera gjordes propositioner enligt berörda yrkanden; och förklarades propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Hans excellens herr statsministern *Hansson* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 156, angående anslag till vissa byggnadsarbeten vid statens sinnessjukhus m. m.; och

nr 157, angående anslag till utbyggnad av tvättinrättning vid statens tvångsarbetsanstalt i Landskrona.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande statsutskottets utlåtande nr 2, angående regleringen för budgetåret 1933/1934 av utgifterna under riksstatens andra huvudtitel, innefattande anslagen till justitiedepartementet.

Punkten 1.

Lades till handlingarna.

Punkterna 2—8.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 9.

Lades till handlingarna.

Punkten 10.

Utskottets hemställan bifölls.

Första kammarens protokoll 1933. Nr 16.

Punkten 11.

Lades till handlingarna.

Punkten 12.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 13.

Lades till handlingarna.

Punkten 14.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 15.

Lades till handlingarna.

Punkten 16.

Ang. sam-
manslagning
av vissa
domsagor.

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att
dels besluta, att Östra härads domsaga i Jönköpings län skulle från och med
den 1 januari 1934 förenas med Västra härads domsaga till en domsaga, som
efter indelningsändringen skulle benämnas Njudungs domsaga;

dels fastställa avlöningsförmånerna för häradshövdingen i Njudungs dom-
saga sålunda:

lön	kronor 4,500
tjänstgöringspengar	» <u>1,200</u> 5,700;

dels besluta, att Skånings, Valle och Vilske härads domsaga skulle från och
med den 1 januari 1934 uppdelas å Vartofta och Frökinds härads samt Åse,
Viste, Barne och Laske härads domsagor sålunda, att Vilske härad tillades den
förra domsagan, som efter indelningsändringen skulle benämnas Vartofta och
Vilske domsaga, samt Skånings och Valle härader tillades den senare domsa-
gan, som efter indelningsändringen skulle benämnas Åse och Skånings dom-
saga;

dels fastställa avlöningsförmånerna för häradshövdingarna i de utvidgade
domsagorna sålunda:

i Vartofta och Vilske domsaga:

lön	kronor 4,500
tjänstgöringspengar	» <u>1,900</u> 6,400

i Åse och Skånings domsaga:

lön	kronor 4,500
tjänstgöringspengar	» <u>1,500</u> 6,000;

dels ock minska det i riksstaten uppförda ordinarie anslaget till justitiestat
under Göta hovrätt från dess nuvarande belopp, 267,313 kronor, med 5,750 kro-
nor till 261,563 kronor.

I sammanhang med Kungl. Maj:ts förevarande förslag hade utskottet till be-
handling förehått två likalydande motioner, väckta den ena, nr 53, inom första
kammaren av herr *E. Lundell* m. fl. och den andra, nr 147, inom andra kam-
maren av herr *E. Bengtsson* i Kullen m. fl., vari hemställts,

att Kungl. Maj:ts förslag om uppdelning av Skånings, Valle och Vilske hä-
rads domsaga å angränsande domsagor från och med den 1 januari 1934 icke
måtte av riksdagen bifallas,

Ang. sammanslagning av vissa domsagor. (Forts.)

samt att det i riksstaten uppförda ordinarie anslaget till justitiestat under Göta hovrätt måtte minskas från dess nuvarande belopp, 267,313 kronor, med allenast 2,600 kronor eller med den beräknade besparingen genom sammanslagning av Östra och Västra härads domsaga till 264,713 kronor.

Utskottet hade i den nu föredragna punkten på återropade grunder hemställt, att riksdagen måtte

a) besluta, att Östra härads domsaga i Jönköpings län skulle från och med den 1 januari 1934 förenas med Västra härads domsaga till en domsaga, som efter indelningsändringen skulle benämnas Njudungs domsaga;

b) fastställa avlöningsförmånerna för häradshövdingen i Njudungs domsaga sålunda:

lön	kronor 4,500
tjänstgöringspengar	» <u>1,200</u> 5,700;

c) med bifall till herr Lundells m. fl. och herr Bengtssons i Kullen m. fl. berörda motioner, I: 53 och II: 147, avslå Kungl. Maj:ts förslag om uppdelning av Skånings, Valle och Vilske härads domsaga; samt

d) minska det i riksstaten uppförda ordinarie anslaget till justitiestat under Göta hovrätt från dess nuvarande belopp, 267,313 kronor med 2,600 kronor till 264,713 kronor.

Herr Lindhagen: Jag skulle egentligen begärt ordet vid femte punkten, under vilken upptagits en motion av mig, men föredragningen gick så hastigt, att jag ej hann besinna mig. Jag tackar utskottet för det tre kvarts bifall till motionen, som utlåtandet innebär. Jag vill endast ha detta till protokollet antecknat, jag skulle i varje fall inte ha uttalat något missnöje på nämnda punkt.

Beträffande den fråga, som beröres i den nu föredragna punkten och även i punkt 17), där det finns en reservation, är jag litet orolig, och jag undrar, om justitieministern skulle vilja lugna mig något. Denna sammanslagning av domsagor blir väl inte prejudicerande för den kommande slutliga rättegångsreformen? Det råder ju olika meningar om huruvida man skall sammanslå underrätterna på landet till stora domsagor eller någorlunda bibehålla dem i mindre proportioner. Denna fråga kunna vi inte, menar jag, lämpligen avgöra annat än i sammanhang med det stora hela. Det är väl inte någonting, som binder oss på förhand, herr justitieminister, i denna punkt? Jag skulle be att få en försäkran om det. Nu ser jag, herr talman, att ministern stigit upp från sin plats, gått fram mot min bänk och där runkat på huvudet. Om han också inte begär officiellt att få det till protokollet, vill jag på detta sätt ha återgivit hans mening, att jag under dessa punkter ej behöver befara något.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande punkt hemställt.

Punkten 17.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 18.

Lades till handlingarna.

Punkten 19.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 20.

Lades till handlingarna.

Punkterna 21 och 22.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 23.

Lades till handlingarna.

Punkterna 24—26.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 27.

Lades till handlingarna.

Punkterna 28—37.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 38.

Lades till handlingarna.

Punkten 39.

Utskottets hemställan bifölls.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 18, i anledning av de i statsverkspropositionen behandlade frågorna angående redovisningen å riksstaten av anslagen till expenser och tryckningskostnader samt ändrad uppställning av riksstatens utgiftssida;

nr 19, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning angående tillfälliga lönetillägg åt vissa vaktmästare och med dem jämförliga befattningshavare;

nr 20, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förstärkning av tionde huvudtitelns anslag till kommittéer och utredningar genom sakkunniga; samt

nr 21, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtelse av rätt till bearbetande av icke inmutningsbara mineralfyndigheter å kronojord.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

---

*Ang.
ägodelnings-
rätternas
samman-
sättning.*

Föredrogs ånyo andra lagutskottets utlåtande nr 7, i anledning av väckt motion om viss ändring i 21 kapitlet 3 § lagen om delning av jord å landet.

I en inom andra kammaren väckt, till lagutskott hänvisad motion, nr 243, vilken behandlats av andra lagutskottet, hade herr *Jonsson* i Eskilstuna m. fl. hemställt, att riksdagen måtte besluta sådan ändring i 21 kapitlet 3 § i lagen den 18 juni 1926 om delning av jord å landet, i vilket lagrumms tredje stycke stadgades, att val av ägodelningsnämndemän »verkställas genom valmän, som på föranstaltande av ägodelningsdomaren utses å kommunalstämma av de i kommunens allmänna angelägenheter röstberättigade, som där äga eller inne-

Ang. ägodelningsrätternas sammansättning. (Forts.)

hava jordbruksfastighet», att satsen »som där äga eller innehava jordbruksfastighet» strökes.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet av angivna orsaker hemställt, att förevarande motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservationer hade avgivits

1) av herr *Linder* utan angiven mening;

2) av herrar *Hage*, *Magnusson* i Kalmar, *Olovson* i Västerås, *Norman* och *Hansson* i Trollhättan, vilka på anförda skäl hemställt, att riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t begära en utredning i frågan;

3) av herr *Lindhagen*, som, med instämmande i den av herr *Hage* m. fl. avgivna reservationen, tillika på åberopade grunder hemställt, att riksdagen måtte begära Kungl. Maj:ts övervägande om ändring i motionens syfte av bestämmelserna för ägodelningsrätternas sammansättning vid prövning av besvär över tillämpning av ensittarlagen.

Herr **Linder**: Herr talman! Jag har vid detta utskottsutlåtande fogat en s. k. blank reservation. Jag har inte varit i tillfälle att närmare motivera den förrän nu.

Den fråga, som det här gäller, berör ägodelningsrätts sammansättning. Det förhåller sig så, att när 1926 års jorddelningslag framlades, antog riksdagen bestämmelserna angående ägodelningsrätts sammansättning i den avfattning, de fått i den kungl. propositionen. Det var en socialdemokratisk regering, som framlade denna 1926 års jorddelningslag, och den dåvarande justitieministern hette Nothin. Vid samma tillfälle framlades emellertid också en motion av herr Lindhagen av ungefärligen samma innebörd som den motion, vilken här framlagts av herr Jonsson i Eskilstuna. Det var klart, att denna fråga kom att ganska mycket sysselsätta det särskilda utskott, som var tillsatt i anledning av jorddelningslagen. Utskottet förordade emellertid den lydelse, som föreslagits i den kungl. propositionen, men häremot anmälde sig åtskilliga reservanter.

Även jag var medlem av det nämnda utskottet, men jag tillhörde icke reservanterna utan följde regeringens förslag. Detta gör, att jag har fått likasom en annan utgångspunkt för mitt ställningstagande till den här saken än de andra, som nu äro reservanter. Anledningen till, att jag inte reserverade mig 1926, var närmast den, att jag hade den uppfattningen, att de mål, som sysselsätta ägodelningsrätterna, äro mål av en viss speciell natur. Det är mål, som röra jorden och allt vad som därmed kan anses sammanhänga, såvitt som det rör lantmåteritekniska spørsmål. Jag hade också den erfarenheten, att det var synnerligen betydelsefullt, att lekmän av en viss kvalitet fingo sitta i dessa domstolar. Det är enligt min uppfattning inte enbart fråga om, att det skall vara i lanthushållning kunniga män, som skola ha säte och stämma i dessa ägodelningsrätter, utan jag tycker närmast, att det är nödvändigt, att de ha så att säga gjort lantmannens yrke till sitt levnadskall, så att de äro verkligt inne i alla de förhållanden, som ägodelningsrätterna ha att sysselsätta sig med. Det är tydligt, att man kan säga om flera personer än dem, som äga eller inneha fastighet, att de äro hemmastadda i lantbruksförhållanden, men man kan väl ändå som regel antaga, att detta att »äga eller innehava fastighet» är en synnerligen god garanti för att kompetens skall föreligga.

Nu vill jag emellertid inte förneka, att min erfarenhet under senare år kanske i någon mån gått i motsatt riktning. Det är nämligen så, att städerna

Ang. ägodelningsrätternas sammansättning. (Forts.)

numera ofta inkorporera betydande områden, där det finns både många och stora jordbruk. I den mån jorddelningsmål förekomma inom dessa städers jurisdiktionsområden, skola även de gå till ägodelningsrätt. Förr fungerade som ägodelningsrätt i stad magistraten, men numera är det rådhusrätten och i rådhusrätterna sitta som bekant sällan lekmän, kunniga i lanthushållning, som bisittare. Man kan säga, att det kanske inte betyder så mycket, ty jorddelningsmål äro ändå ganska sällsynta i städerna. Det medger jag, men det hindrar inte, att jag för min del under en jämförelsevis kort tid dock fått vara med om åtskilliga jorddelningsmål, som gått till rådhusrätt såsom ägodelningsrätt. Jag måste ju säga, att det ändå gått bra, såvitt jag vet, fastän vi inte haft några ägodelningsrättsnämndemän med oss, men *trots detta* har jag den uppfattningen, att ägodelningsrätternas kompetens mår bäst av att ha ledamöter, som äro särskilt kunniga och, som det heter, införstådda med lantbrukets förhållanden. Därför har jag så svårt att med den utgångspunkt, som jag valde redan 1926, kunna bifalla motionen.

Därmed vill jag emellertid inte ha sagt, att allting är bra beställt, som det nu är, visavi den lösningsrätt, som de s. k. ensittarna ha till jorden. I vad mån det har skett ett oskäligt förhöjande av tomtpriserna vid lösning enligt ensittarlagen, känner jag inte fullt till. Jag anser emellertid, att det vore principiellt riktigt, om det funnes en representant för ensittarna vid själva lösningsförfarandet, d. v. s. bland de förrättningsmän, som i första instans närmast ha hand om avlösningen. Det är dock så, att jordägaren och ensittaren ha motsatta intressen. Vidare står det tvång, som föreligger på grund av ensittarlagen, mycket nära expropriation, och som vi veta ha, när det gäller expropriationsmål, båda parterna tillfälle att välja sina representanter ibland de personer, som äro utsedda att biträda i expropriationsärenden.

Härtill kommer nu också en annan sak och det är, att ensittarlagen aldrig varit populär bland jordägarna, och *ändå* äro dessa *ensamt* representerade bland förrättningsmännen och vidare i ägodelningsrätten. Det är kanske ändå inte så riktigt.

Nu åberopar utskottet, att det har verkställts en hel mängd förrättningar enligt ensittarlagen. De ha undersökts i tre län och där ha förekommit 469 sådana ärenden, av vilka endast 18 blivit överklagade. Därav sluter man, att det sannolikt går bra och rättvist till för närvarande. Jag hoppas, att så är förhållandet, men jag kan ändå inte låta bli att ansluta mig till herr Lindhagens uppfattning i detta avseende. Man får inte tro, att det bland alla dessa ensittare, som begagnat sig av sin lösningsrätt, har varit någon allmän tillfredsställelse. Det är nog så, som herr Lindhagen säger, att man inte velat bråka utan nöjt sig med det utslag, som givits, och tyckt, att kostnaderna varit för stora för att gå vidare.

Nu uppstå emellertid frågorna, om en ändring skall ske och i så fall var den skall företagas? Vad det första spörsmålet angår, får jag lov att säga, att jag för min del och många med mig ansett, att denna ensittarlag varit i hög grad socialt berättigad. Som bekant finnas dock många, som ha en motsatt uppfattning, och ett faktum är, att denna lag har skapat mycken irritation bland jordägarna. Nu hade jag hoppats, att denna irritation så småningom skulle komma att gå över, eftersom lagen har en begränsad omfattning. De personer, som före 1919 hade byggnader på dessa tomter, äro berättigade att lösa dem, och jag tänkte mig, att dessa lösningsrätter efter hand skulle ha tagits ut, så att lagen på detta sätt kunde upphöra att vara verksam.

Jag har nämligen också den uppfattningen, att detta inte egentligen bör fortsätta, därför att människor böra, innan de bygga, enligt min mening först förskaffa sig tomten och sedan bygga på den, så att de ha något säkert och

Ang. ägodelningsrätternas sammansättning. (Forts.)

fast att bygga på och slippa allt krängel och de många omgångar, som äro förenade med ensittarlagen. Det är klart, att det finns i alla händelser fall, som inte precis passa in på nu gällande ensittarlag. Det kan nämligen väl hända, att det finns människor, som byggt på ofri grund även efter 1919 och som inte falla under lagen. Men som regel tror jag, att vi ändå böra gå in för den uppfattningen, att lagen så småningom skall ha gjort sin verkan och därmed ha fullbordat sitt syfte. Med tiden skulle människorna vara allt förståndigare och skaffa sig en säker grund för bebyggandet. Därför kan man ifrågasätta, om det behöver ske någon ändring. Men om det *ändå* skall ske ändring, är jag för min del alltjämt mycket, mycket tveksam, om det skall ske i den bestämmelsen i jorddelningslagen, som angår ägodelningsrätterna. Jag håller före, att det vore bättre att få den ändringen till stånd i själva ensittarlagen, så att bland förrättningsmännen funnes en representant för just ensittarna — den som löser — och att det inte ensamt blir jordägaren, som blir representerad. Jag anser detta vara bäst, därför att vad den första instansen gör och tänker och får till protokollet antecknat, det blir sedan grundläggande för hela förrättningsgången. Därför kunde det vara nyttigt med en ändring på den punkten. Nu är det emellertid inte någon av reservanterna, som stannat på den linjen. Jag hade närmast tänkt på herr Lindhagens uppfattning, när han skriver, att han vill ha »ändring i motionens syfte», men så fortsätter han, att det skall vara ändring »av bestämmelserna för ägodelningsrätternas sammansättning». Det är jag inte så alldeles på det klara med.

Nu är det sannolikt, att kammaren följer utskottets utlåtande, som går ut på avslag av motionen, men för min del skulle jag ändock hoppas och antaga, att för den regering, som kan vara intresserad för denna sak, finns det dock i alla händelser möjligheter att läsa ut, dels ur utskottsutlåtandet med dess reservationer och dels också ur den diskussion, som kanske kommer att föras här, läsa ut, säger jag, så mycket, att man kanske kan gå till verket och utreda om det behövs ändring och var denna ändring skall göras, ifall den behövs. Jag inskränker mig till att yttra dessa ord.

Herr Lindhagen: Herr talman! Den föregående ärade talaren var tveksam om både det ena och det andra, men han gillade mig i huvudsak. Det var en fläkt av bekymmer över hans anförande för vad man skulle tro och tänka och skriva om den här saken. Saken är ju mycket enkel. Det rör sig här om den eviga frågan, som kammaren aldrig kan undgå, nämligen den att individerna i samhället skola få skapa sig tryggade egna hem. Det ha vi varit med om förr i tiden. De där lagarna måste emellertid fullkomnas, då inte det, som är gjort, räcker till.

Det är bedröfligt, att i andra lagutskottet, som skall kallas ett socialt utskott, det är så kolossalt svårt att få fram — ja det kan möjligen någon gång förordas en löslig skrivelse — de allra enklaste och rimligaste sociala kompletteringar till de s. k. jordlagarna. Ur den synpunkten kan jag inte kalla andra lagutskottet för något socialt utskott. Då tror jag det skulle gå nästan bättre med sådana saker i första lagutskottet — men det vet jag ju ingenting om med visshet.

Här föreligger nu det landsbygdskravet, att vem som vill skall kunna få skaffa sig ett hem på egen grund. Och det finns en mängd människor ute på landsbygden, som äro inte bara jordbrukare och således ha jordbruket till sin uppgift och på det sättet få ett hem i sitt jordbruk, utan det finns också många människor, som måste ha en bostad och på sin höjd en täppa däromkring men ingenting vidare. Denna stora samhällsklass — ty den har varit och är stor — den har fått reda sig i stor utsträckning på det sättet, att den har av

Ang. ägodelningsrätternas sammansättning. (Forts.)
jordägaren — den där lycklige innehavaren och ägaren av jorden — ibland fått köpa ett jordstykke, men ju högre man kommit upp på jordägarnas rangskala, dess svårare har det ställt sig att få köpa jord, på grund av att de större jordägarna vilja konsolidera sin mark, som det heter, och inte vilja splittra ut ens bitar av den till sådant småfolk, om vilket de för övrigt inte veta, vad det kan bli för personer som skola bo och bygga på egendomen. Det kan vara folk, som stjäla i deras skogar och som idkar tjuvskytte eller brännvinsutskänkning o. s. v., och därför så möter det även av dylika skäl allt större svårigheter ju högre upp man kommer på jordägarnas rangskala att få köpa jord. Därför ha ju dessa människor, som önskat köpa jord, fått reda sig på det sättet, att de fått arrendera ett jordstykke på viss tid — förr var den vanliga arrendetiden 49 å 50 år, men nu vet jag inte vad som är taxan. Förmodligen tar man nu till kortare tid. De skulle emellertid få arrendera ett jordstykke och på detta få bygga ett eget hus.

Då är det klart, att när arrendetiden går ut, står vederbörandes hem på spel, och det beror då på jordägaren och dennes sinnelag, hur det kan ställa sig. Ibland kan det sägas bero på ett befogat intresse också. Men, som sagt, huset står där på jordägarens mark och vederbörande arrendator får taga bort det. Det har inte något värde, om det skall rivas och flyttas till annat ställe.

Då nu dessa upplåtelsestider på 50 år nalkades mot sitt slut, den ena efter den andra, uppstod bekymmer ute i orterna, och då framfördes dessa bekymmer för riksdagen, första gången av riksdagsman Magnusson i Tumhult i andra kammaren, som ju representerar högerpartierna men som i alla fall tyckte, att detta förhållande var orimligt. På den tiden, när den motionen väcktes, i början av seklet, kunde vi inom alla partier få tycka, att en sak var orimlig, men nu är det inte möjligt att kunna ena några partier överhuvud taget annat än på avslag, ty det är man mycket livad för. Och dessa tomma bänkar, som jag ser framför mig nu, visa, att denna fråga inte uppväcker något intresse hos dem, som skulle sitta på dessa bänkar. Vi komma hit, då vote-ringsklockan ljuder — så kommer att ske också i detta fall — och då komma vi att rösta auktoritativt med avslagsyrkandet, ty då känna vi oss tryggast. Det är icke något idealiskt styrelsesätt för ett folk. Det måste bli, och därför blir det nog också, en omändring på detta förhållande i tidernas längd.

Emellertid genomfördes denna expropriationslagstiftning — ty det var en expropriationslagstiftning — genom att man tillerkände under vissa villkor, med iakttagande också av jordägarnas intresse, husägaren eller ensittaren rättighet att lösa till sig tomten. Jag vet inte, om detta har, såsom den siste ärade talaren sade, väckt sådan förbittring bland jordägarna i allmänhet. Jag kan inte tro, att dessa äro så enfaldiga eller så intressebetonade, utan man har nog böjt sig för lagarna, antager jag. Denna lag antogs av riksdagen första gången enhälligt år 1918, fastän lagen då var så illa skriven, att den icke fick någon verkan och sedan fått lov att ändras två gånger å rad, vilket också beslutats enhälligt av riksdagen, såvitt jag kommer ihåg.

Nu skulle man önska, att en sådan lag fortfarande — som det kunde ske då — kunde ändras i förbisedda punkter, ty ingen lagstiftning går flygfärdig ut ur den lagstiftande församlingens hand, allra minst då det gäller sociallagstiftning. Här gäller det verkligen en sak, beträffande vilken det för varje person, som varit med i lagstiftningsarbete och rättsskipningen, med andra ord för en domare och jurist, är påtagligt, att här föreligger en oriktighet och en äventyrlighet för ensittarna i själva domstolens organisation. Själva förrättningsnämnden, som skall anlitas att bedöma denna sak, består av en lantmätare och två skiftesgodemän. De senare »skola vara i lanthushållning kunniga», således de tillhöra jordbesittarnas klass i stort sett, ty

Ang. ägodelningsrätternas sammansättning. (Forts.)

det heter ju, att de *skola* vara i lantushållning kunniga. Och om inte jordägarna tycka om ensittarlagen, vilket de inte göra på många håll, och om de, såsom naturligt är, önska högsta möjliga betalning för jorden, kommer redan vid den första förrättningen domstolen att vara omaka sammansatt. Antingen skall det vara ren juristförrättning eller skall det tillsättas gode män från bäggedera parterna, som det sker enligt andra speciallagstiftningar, så att man tillkallar olika lekmannaelement för sådana ändamål.

När man sedan kommer till ägodelningsrätterna, så står det också uttryckligen i lagen, att de bisittare, som skola väljas, skola utses genom en valkorporation, som skall utses å kommunalstämma endast »av de i kommunens allmänna angelägenheter röstberättigade, som där äga eller innehava jordbruksfastighet». Även där har man utsett den ena partens klasskamrater till ensamma domare över den andra parten, som har motsatt intresse i fråga om tomtens värdering och utbrytning. Det är särskilt värderingen som det här gäller, under det att villkoren för utbrytningen i övrigt numera äro så pass klara i lagen att man inte i regel kan tvista om dem.

I riksdagen har det under årens lopp väckts motioner, antingen för att få bort ifrån lagen bestämmelsen om att de ursprungliga förrättningsmännen skola vara i lantushållning kunniga, eller också för att man skall taga bort den bestämmelsen, att endast innehavare av jordbruksfastighet skall få välja de valmän, som utse även ägodelningsrätternas lekmannaelement. I år har det motionerats om den senare ändringen. I fjol senast, tror jag, motionerades det om den förra. Båda frågorna böra tagas i ett sammanhang, och därför har jag i min reservation tillagt, att de böra vid en utredning tagas i ett sammanhang, ehuru jag i mitt yrkande måst hålla mig till den mera begränsade uppfattning, som den nu föreliggande motionen innehåller.

Det kan då inte gå till på annat sätt rimligen, tycker jag, än att då det gäller ägodelningsrätt skall valnämnden utses fortfarande, då det gäller väsentligen jordbruksändamål, såsom nu är föreskrivet. Men här har ensittarlagen delvis omaka kommit in såsom en ägodelningsrättsinstans, där man infört en annan part, nämligen ensittarna. Då skall man väl i all rimlighets namn kunna utöva rättvisa och föreskriva, att det skall bli t. ex. två valnämnder. Det är det naturligaste. Man kommer ihop på en kommunalstämma och då få de, som besitta jordbruksfastighet, välja en viss valnämnd för utseende av ledamöter i ägodelningsrätten, och de andra, som inte äro jordägare, få välja särskilt för sig en nämnd, som skall utse bisittare vid tillämpning av ensittarlagen. Sedan skall lagen innehålla bestämmelse om att det skall tagas lika många ledamöter från vardera hållet, eller åtminstone att det skall tagas någon ifrån ensittarnas sida. Detta är väl den självklaraste rättvisa och grundvalen för all lagstiftning, som kan göra anspråk på att det skall vara någon kultur i. Och så stå vi ändå här och tala naturligtvis förgäves inför tomma bänkar, som, så snart votering skall ske, besättas av inrusande kammarledamöter, som inte förstå saken, ej ha intresse av den, icke hört något av diskussionen utan bara rösta auktoritativt.

Nu har utskottet trott sig finna en liten möjlighet att rädda sig, då det åberopat en mycket konstifik statistik. Den åberopas utan kommentarer i den tron, att man därmed skall kunna slå dunster i våra ögon, vilket statistiken förmodligen gör eftersom det är så lätt att göra det i riksdagen nu för tiden, så fort det finns majoritet bakom och utskottsordförandens namn under ett utskottsutlåtande.

Men vad bevisar denna statistik? Inte ett dugg. Om man skall draga någon slutsats därav, blir det snarare tvärtemot vad statistiken antagligen vill bevisa, och detta har jag utvecklat i min reservation, som också i den punkten

Ang. ägodelningsrätternas sammansättning. (Forts.)

åberopades av herr Linder. Han vet nog också, hur det går till vid sådana tillfällen, och varför folk inte klagar och överklagar, och att det är därför som det inte är så många som gå till ägodelningsrätt. Alla dessa ha varit ut-satta för det äventyr, som ligger i att förrättningsmännen vid själva förrättningen, som ägt rum vid alla dessa tillfällen, skola vara i lanthushållning kunniga och inte vara representanter för ensittarna. Det vet väl bäst den, som länge tjänstgjort vid domstolar såsom jag gjort i 50 år i alla instanser, att de flesta av detta fattiga svenska folk även ur medelklassen inte ens orka fram till domstolarna och att de, som orkat dit, stannat vid första instans, som är det svenska folkets i stort sett både första och sista instans. Att sedan gå till högre rätt, med de därmed förbundna omkostnaderna och med den juridik, som skall iakttagas, det gör inte de, som ha de minsta inkomsterna, och det är väl i regel i detta fall ensittarna. De klaga inte. De ha inte råd till det och orka inte med det. Snarare skulle man kunna säga, att jordägarna, genom att de inte klagat i det stora flertalet fall, därigenom visat, att de fått ungefär vad de begärt, under det att ensittarna i stor utsträckning ha fått komma i efterhand. Om man nu endast rör sig på ägodelningsrättens område, måste man ju undra, varför det är så få mål som fullföljts. Det gör ingenting, hur det går i de där målen. Det skall väl vara kardemumman i dessa stackars 18 mål ifrån de tre länen, som statistiken omfattar, där 451 mål av 469 inte blivit överklagade i högre rätt.

Det här kravet kommer tillbaka ifrån bygderna. Jag har själv för några år sedan haft resonemang med lantmäteristyrelsen, där styrelsen då av eget initiativ framförde, att den hade belägg på hur i vissa trakter av Södermanland det särskilt befanns, att förrättningsmännen vid själva förrättningen drevo upp löseskillingen för tomterna på ett enligt lantmäteristyrelsens chefs och byråchefs åsikt orättvist sätt. Då kan väl i alla fall ett parlament, som skall vara som en far för alla sina barn, vara med om en så rimlig sak som nu ifrågasatts och närmare utvecklats i reservationerna.

På dessa skäl, herr talman, framställer jag ett rättvist om än hopplöst yrkande om bifall till min reservations yrkande, som är något utförligare formulerad.

Herr Norman: Herr talman! Då jag i viss mån representerar en tredje uppfattning i den här frågan, åtminstone av vad som framgår av utskottsut-låtandet — personligen kanske jag representerar en fjärde uppfattning, som jag senare skall nämna något litet om — men då jag nu således står här såsom talesman för en reservation, ber jag att få säga några ord.

Herr Linder framhöll, att man lämpligen kanske borde söka komma till rätta med de misshälligheter, som alldeles tydligt påträffades i vissa fall på detta område, genom en ändring beträffande själva förrättningsanordningen och att man då skulle anknyta denna ändring till ensittarlagen. Det är kanske ofta så, och utskottsutlåtandet siktar ju också på den punkten, att ett tvistemål på det här området rör sig huvudsakligen om löseskillingens storlek. Ensittaren och fastighetsägaren kunna inte komma överens, och så blir det tvist. En sak, som icke alls är berörd, men som dock har sin stora betydelse, är att det också kan gälla själva rätten till inlösnings. Och den motion, som här föreligger, bygger just på ett sådant fall. Beklagligt nog hade jag inte kunskap om detta fall, då vi behandlade ärendet inom andra lagutskottet, men jag hoppas, att ordföranden i utskottet tillåter mig att här ändå gå in på detta speciella fall.

Motionärerna ha önskat en ändring rörande ägodelningsrättens sammansättning, och anledningen därtill lär bland annat vara ett fall, som i ganska stor

Ang. ägodelningsrätternas sammansättning. (Forts.)

utsträckning har upprört rättsmedvetandet hos vida folklager inom den bygd, där det tilldragit sig. I det fallet voro nämligen förrättningsmännen enhälliga. Gode männen och lantmätaren tillstyrkte enhälligt inlösningsrätt för den sökande, och det är fastighetsägaren, som överklagat hos ägodelningsrätten och fått denna enhälligt på sin sida. Fastighetsägaren lär därvid ha åberopat som skäl varför han inte vill gå med på en inlösnung av det lilla ställe, som det gäller, bland annat att stugan låg inom gårdsområdet eller något liknande, i anknytning till vad jag tror att det står i ensittarlagen. Nu lär stugan emellertid ligga minst 700 meter ifrån mangårdsbyggnaden och i en utkant av egendomen, men märkvärdigt nog lär det ha varit helt andra skäl, som legat till grund för jordägarens ovilja i det här fallet, skäl som han också åberopat och tydligen fått gehör för. Han har framhållit, att vederbörande i det här fallet, en ung man, som ärvt stugan efter sin far — ja det var två bröder, som ärvde den, men endast den ene bebor den nu och har där berett ett hem åt sin gamla farmor, för vars vård han anställt en särskild sköterska — dragit in i stugan främmande element, vilket jordägaren inte fann lämpligt. Förhållandet lär vara det, att den gamla gumman skulle ha kommit på fattigvården, om inte sonsonen tagit hand om henne.

Nu är det så, att mannen i fråga har en mot jordägarens avvikande politisk uppfattning, och såsom resonemanget går i den bygd, som det här är fråga om — fallet har varit påtalat i tidningspressen också — lär just detta vara den grund, som motiverat jordägarens ovilja att tillåta inlösningsrätt för vederbörande. Ägodelningsrätten har, som sagt, enhälligt ställt sig på fastighetsägarens sida. Detta enskilda fall har upprört vederhäftiga, kända medborgare i bygden. Jag ber få erinra om att motionen är underskriven, förutom av redaktör Jonsson i Eskilstuna, av två kända länsbor i Södermanland, jordbruksutskottets ordförande och herr Lundhom, båda väl förtrogna med landsbygdsbefolkningens förhållanden inom sitt län och åtnjutande allmänt förtroende bland befolkningen därstädes.

När lagens bestämmelser kunna, efter vad det förefaller mig, ge anledning till som i det här fallet ett uppenbart missförhållande — och att det inte är det enda fallet är alldeles tydligt och klart, eftersom vi gång efter annan här i riksdagen ha att behandla motioner med yrkande om ändring på ena eller andra sättet vid förfarandet i dylika ärenden — synes det mig att statsmakterna ha all anledning att begrunda detta spörsmål och taga i övervägande, huruvida det inte kan åstadkommas en ändring, som bättre tillfredsställer rättsmedvetandet. Jag har personligen allt fortfarande den uppfattning, åt vilken jag gav uttryck här i kammaren 1930, då vi behandlade ett liknande ärende, nämligen att det är fullt riktigt och naturligt, att det här ställes krav på vissa bestämda kvalifikationer hos förrättningsmännen, de gode männen och ägodelningsnämndemännen, kvalifikationer som göra dem kompetenta att handlägga just denna art av ärenden, som röra jorddelning och dylikt. Men vad jag inte kan tillägna mig, det är den rättsuppfattning, som vill knyta själva valrätten till egendomsbesittningen, såsom är fallet på detta område. Jag skulle personligen, herr talman, helst velat ge uttryck åt samma tanke som vi gävo uttryck åt i den reservation vid 1930 års riksdag, som är omtalad här i utskottsutlåtandet, men då man nu vill försöka att komma fram på en annan väg och sålunda kanske litet smidigare anknyta endast till ensittarefrågan, har jag anslutit mig därtill i förhoppning att man möjligen skall kunna komma ett stycke framåt mot en rättvisare lösning av de tvistefrågor, som det här gäller.

Nu går ju herr Lindhagens yrkande och de andra reservanternas yrkande i stort sett ut på detsamma. Herr Lindhagen har också instämt i den reserva-

Ang. ägodelningsrätternas sammansättning. (Forts.)

tion, till vilken jag har anslutit mig, men han har sedan en särskild motive-ring och ett särskilt yrkande. Vårt yrkande är kanske litet vidare. Jag skulle kunna ansluta mig till vilketdera yrkandet som helst, men då det väl är troligt, att i andra kammaren röstningen kommer att stå mellan utskottets yrkande och den reservation som här förordats av några stycken reservanter, då herr Lindhagen ju där inte har någon talesman för sin uppfattning, så tror jag det är klokast, att de av kammarens ledamöter, som vilja en ändring i denna fråga, samla sig omkring den reservation, som är avgiven av herr Hage m. fl., och till vilken jag, herr talman, ber att få yrka bifall.

Herr Westman: Herr talman! Den fråga som här föreligger har naturligtvis inte alls den räckvidd som herr Lindhagen ville tillmäta den. Herr Lindhagen talade om att här är det fråga om att skaffa egna hem på landsbygden åt en stor kategori människor, som inte ha egna hem. Men den saken kommer före i annat sammanhang vid denna riksdag, och då får ju kammaren tillfälle att visa sitt intresse för den frågan. Vad som nu är å bane är helt enkelt, att andra lagutskottet haft att avge utlåtande med anledning av en motion, vari framstälts ett yrkande om en generell förändring av ägodelningsrätterna. Det yrkandet har icke vunnit understöd från något håll under debatten. Visserligen uttalade sig herr Norman i den riktningen, att han ansåg, att de nu gällande reglerna rörande utseende av ägodelningsrätt ur principiell synpunkt äro oriktiga. Men herr Norman stannade dock vid att icke yrka bifall till motionen utan att yrka bifall till en reservation av helt annan innebörd. För övrigt ber jag att få säga, att om man principiellt fördömer reglerna om ägodelningsrättens utseende, bör man erinra sig, att dessa regler fastställdes på förslag av en socialdemokratisk regering.

Vad herr Norman yrkade var att kammaren skulle bifalla en reservation, som är avgiven av herr Hage m. fl., bland andra också av herr Norman. I den yrkas en utredning men en utredning rörande vad för något? Jo, rörande en ändrad sammansättning av ägodelningsrätten, när den behandlar frågor, som röra ensittarlagen. Det är således en fråga, som endast rör en ringa del av ägodelningsrätternas verksamhet. I samma riktning som herr Norman har också herr Lindhagen uttalat sig, och herr Linder har ju även gjort ett uttalande, som principiellt överensstämmer med de båda andra herrarnas åskådning. Man säger att när det är fråga om att bedöma, huruvida en ensittare skall få lösningsrätt till sitt område och vad han skall betala, kan detta ärende i andra instans komma upp till ägodelningsrätt, och då stå jordägarens och ensittarens intressen mot varandra, men endast jordägaren är företrädd i rätten. Detta är naturligtvis alldeles oriktigt, ty jordägaren är inte företrädd i denna rätt. Denna rätt är inte sammansatt, såsom till exempel arbetsdomstolen, på det sätt att båda sidorna få utse sina representanter, utan ägodelningsrätten är utsedd enligt den principen, att dess medlemmar skola vara skyldiga att opartiskt tillse, att man kommer till ett rättvist avgörande. Det är alldeles givet, att det är omöjligt att gå på den principiella linje, som den föregående talaren angivit, att man skulle i alla fall konstruera domstolarna på det sättet, att de två intressen, som stå emot varandra, finge utse hälften av domstolens ledamöter. Det skulle bli ett otal domstolar och en rättegångsordning, som skulle bli alltför tyngande och omöjlig i praktiken. Vi måste i stället utgå ifrån att det i ett stort antal fall skall vara möjligt i vårt land att finna personer, som fatta domarens värv så högt, att de vid dess utövande bortse ifrån tillfälliga och personliga böjelser åt ena eller andra hållet.

Vad nu särskilt beträffar handläggningen av dessa ensittarefrågor på landsbygden, är det nog inte alls så, som man antytt här i debatten, att här stå

Ang. ägodelningsrätternas sammansättning. (Forts.)

emot varandra två förbittrat motsatta intressen, jordägarens och ensittarens — å ena sidan skulle stå alla jordlösa, å andra sidan alla jordägare. Sådan är inte ställningen på den svenska landsbygden. Där leva ju människorna i fred och endräkt och önska varandra allt gott, i synnerhet om det är hyggligt folk förstås, ty man kan inte vara skyldig att önska personer, sådana som herr Lindhagen nyss antydde, lönnbrännare och andra sådana, all möjlig social välfärd; det kan man ju inte göra. Men det råder där en anda av samförstånd och tillmötesgående, och det är betecknande, att det har här varken i motionen eller under överläggningarna i utskottet, som den siste ärade talaren nämnde, anförts något enda fall, som man kunde åberopa, då en ensittare har ålagts en oskäligen hög lösesumma. Den ärade talaren kom nu i debatten och åberopade ett fall, men det rörde inte lösesummans storlek, utan det rörde tvist om huruvida en annan förutsättning, som lagen anger, förelåg i detta fall, nämligen huruvida den som ville lösa jord verkligen skulle använda den för sig och sin familj eller för något annat ändamål. Detta är en fråga, som kan bedömas utan att jordägarens och den jordlösandes ekonomiska intressen på något sätt vägas emot varandra. Detta är en fråga av helt annan innebörd, och jag kan inte tro, att det där upprörande fallet, även om det bleve närmare granskat, skulle kunna medföra något stöd för dem som anse, att man bör skrida till någon åtgärd med anledning av den föreliggande motionen.

Jag kan inte förstå att man kan klandra andra lagutskottet för att det inte har kunnat komma till något positivt resultat med anledning av den motion, som här föreligger. Flera av de ärade talarna ha ju inte bara gått så långt, att de frånfällt motionen, såsom synes av herr Lindhagens och herr Normans yrkanden, och tagit upp en mycket begränsad fråga, som faller inom motionens räckvidd, utan vi ha också hört, att flera talare här i debatten sagt, att egentligen har det ju inte så stor betydelse, vad ägodelningsrätterna ha för sig, därför att det avgörande är vad *förrättningsmännen* i första instans göra. Detta har framhållits mycket starkt både av herr Linder och herr Lindhagen. Men den frågan föreligger ju inte nu. Om herrarna anse, att det behövs en rättelse i fråga om förrättningsmännens utseende och befogenheter, är det bäst att ta upp det ärendet, och jag kan försäkra, att om det kan visas upp, att den nuvarande anordningen i fråga om förrättningsmännen verkar orättvist, skall jag vara den förste att vara med om att ändra det.

Till slut om herrarna komma tillbaka ett annat år med ett yrkande av det innehåll, som angives i reservationerna, och verkligen styrka att det finns skäl för ett sådant yrkande, skall jag också vara med om att biträda det. Men som detta ärende för närvarande ligger, anser jag det alldeles omöjligt att finna anledning att komma till något annat resultat än utskottet gjort i detta fall.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Öhman: Herr talman! Med hänsyn till den särskilda beskaffenheten av de ärenden, som ägodelningsrätterna ha att handlägga, är i lagen stadgat, att ägodelningsnämndemännen skola vara kunniga i lanthushållning. De väljas, såsom förut omnämnts, inför häradsrätten av valmän, som utses å kommunalstämma av de i kommunens allmänna angelägenheter röstberättigade, som där äga eller innehava jordbruksfastighet. I den skiftesförfattning, som gällde före den nuvarande jorddelningslagen, var stadgat, att de röstberättigade skulle utgöras av dem som ägde eller innehade i mantal satt jord. Genom den nya lagen har således de röstberättigades krets utvidgats. Röstberättigade äro numera icke blott ägare eller innehavare av i mantal satt jord, de egentliga

Ang. ägodelningsrätternas sammansättning. (Forts.)

bönderna, utan också ägare eller innehavare av jordavsöndringar eller avstyckningar, i den mån dessa äro att hänföra till jordbruksfastigheter, och härigenom komma också småbrukare med bland väljarna.

Beträffande ensittarmålen är stadgat, att talan mot förrättningsmännens beslut får fullföljas till ägodelningsrätten. Denna domstol fungerar således här såsom en andra instans. Reservanterna förmena nu, att genom det sätt, på vilket ägodelningsnämndemännen väljas, blir ägodelningsrätten i ensittarmålen ensidigt sammansatt. Det är endast jordbrukarintresset, som där får göra sig gällande; ensittarintresset har däremot ingen representant. Såsom utskottets ärade ordförande påpekat, är det här fråga om en domstol, där ledamöterna skola vara domare och ej representanter för olika ekonomiska intressen. Och för övrigt bör bemärkas, att fastän ledamöterna i ägodelningsrätten ha individuell rösträtt, så att var och en har en röst — är det givet — det är min erfarenhet — att rättens ordförandes mening i regel blir den bestämmande. Häri ligger naturligen en stark garanti emot att ensidiga synpunkter få göra sig gällande. För övrigt spela jordbrukssynpunkter en ganska viktig roll även vid avgörandet av dessa ensittarmål. I dem kan det bli fråga om värdering av jord och byggnader, och uppskattning av markförbättringar. Det kan således anses påkallat, att även ensittarmålen bli behandlade av en särskild, jordbruksbetonad domstol.

Ett ytterligare skäl mot den nu önskade reformen är den mycket ringa omfattning, vari ägodelningsrätterna ha att taga befattning med ensittarmål. I den domsaga jag innehar, har mig veterligen ej ett enda sådant mål förekommitt. Detta exempel spelar nu ej någon särskild roll, eftersom ensittarna äro relativt fåtaliga i södra Skåne, men så mycket större betydelse har den utredning som lagutskottet förebragt. Den har visserligen måst begränsa sig endast till tre län, däribland motionären herr Jonssons eget län, men den omfattar i allt fall en så pass lång tidrymd som sju år, från och med år 1926 till och med 1932. Utskottet säger: »Av utredningen framgår, att inom nämnda län under ifrågavarande år avslutats tillhoppa 469 ensittarförrättningar. Av dessa hava 18 eller omkring 3.8 procent överklagats till ägodelningsrätt för vinnande av ändring rörande löseskillingens storlek. I dessa 18 ensittarmål har ägodelningsrätt fastställt den av förrättningsmännen bestämda löseskillingen i 4...» — i fyra fall var det således fastställelse — höjt den i fyra fall men sänkt den i tio fall. Man måste således säga, att ägodelningsrätten här visat ett påfallande tillmötesgående emot ensittarnas krav. När sedan flertalet av dessa mål fullföljdes till Kungl. Maj:t, gick däremot avgörandet i annan riktning, men ägodelningsrätterna ha dömt på ett sätt, som motionärerna borde vara belåtna med.

Herr talman, enligt min uppfattning föreligger intet giltigt skäl för att man nu skulle sätta den ansträngda lagstiftningsapparaten i rörelse för den av reservanterna önskade reformeringen, och därför ber jag att få yrka bifall till lagutskottets förslag.

Herr Lindhagen: Herr Westman har merendels sin särskilda lagstiftningsprincip. Han går sällan med på någon motion, visad till andra lagutskottet, när det gäller en reell social framfärd. Han vill ha bevis från hela landet om behovet och då först lovar Westman att kanske komma med. Men han blir sällan övertygad om att behovet föreligger eller att det sannolikt föreligger, därför kommer han sällan med.

Vi stifta väl inte lagar på det sättet, att vi först vänta på erfarenhet av de lagar, som inte äro stiftade, utan vi stifta lagarna för att tillgodose ett naturligt behov, och då försöker man i lagens detaljer förutse vad som möjligt-

Ang. ägodelningsrätternas sammansättning. (Forts.)

vis kan inträffa, vilket givetvis ej utesluter förbiseenden och nya omständigheter, som ej vid tiden för lagens tillkomst förelågo.

I detta fall har denna lag uppenbart försummat ett allsidigt övervägande i en punkt, och klagan däröver har mången gång framförts från orterna, på grund av uppgiven praktisk erfarenhet. Ej behöver man för att våga komplettera lagen i detta avseende plocka ihop alla tillämpningsfall i hela landet och sätta dem under mikroskop i andra lagutskottet, vilket ju är omöjligt. Man måste resonera på samma sätt som man skulle gjort, då lagen stiftades. Man glömde bort ensittarlagens tillvaro och lagstiftade som om den icke fanns. Det är tillräckligt bevis. Ej kan det vara rätt att bara de, som inneha jordbruksfastighet, skola ingå som bisittare, när det enligt ensittarlagen även skall dömas över andra, som icke tillhöra den kategorien.

Då säger Westman till sist: Ja, men se här är det en domstol, och då är hela folket så redbart, att man inte tar hänsyn till sina intressen eller någonting sådant. Det underlåter man knappast ens i Uppsala. Och i landet i övrigt går det inte till på det sättet, utan där äro även domarna människor lika väl som de varit det i alla tider. De influeras av sina intressen, och därför måste man väl se till, att enligt en speciallag de olika intressena bli representerade och inte bara den ena sidans intressen. Det är mänskligt att taga intryck i egen sak, och därför innehåller också lagen stadganden om domarjäv, vilket Westman synes förbisett.

En domhavande här i kammaren förklarade nyss, att någon reform behövs inte, så där har Westman fått understöd. Det har stiftats en lag om, att bara de som äga eller besitta jord skola bli bestämmande för domstolens sammansättning, och det intresserar oss inte, eftersom de jordbesittande även i detta fall förmenas vara omutligt rättrådiga. Men då bör man jämväl skriva en lag, att bara jordägare få vara nämndemän, ty de äro naturligtvis lika rättvisa, när det gäller andra mål. Men det har man inte gjort. Där har man överlämnat valet åt den allmänna rösträtten. På samma sätt här. Nu vill jag inte gå så långt, att jag fordrar allmän rösträtt, ty då skulle det kunna bli en ensidig sammansättning, allt eftersom majoriteten låge till i en kommun. Men här har man från början i lagen sagt, att de intressen, som i regel förstå denna sak, skola vara representerade och inga andra, och så överlämnar man tillämpningen av en ny lag till samma domstolar utan att tänka på att domstolens organisation då måste ändras.

Förr gick det till på annat sätt i lagutskottet. Det var på visst sätt en härlig tid i början av seklet. Då stod i lagutskottet — då fanns bara ett — kammare mot kammare i socialt betonade frågor. Andra kammarens halva föreslog och andra kammaren antog merendels påtagliga krav. Det förelåg i varje fall icke detta sammelsurium, som ogärna kan åstadkomma någonting med de proportionella valen och den nuvarande tidsandan. Ja ibland var icke heller första kammaren omöjlig, så länge den patriarkaliska konservatismen hade någonting att säga.

I den tiden gick det också för sig, att få bifall till en alltför ensidigt avfattad motion. Utskottet omnämnde i motiven att andra sidor av saken även borde övervägas i sammanhang med vad som erinrats i motionen i dess trängre ram. Så har jag även nu avfattat min reservation. Även förrättningsmännen vid ensittarlagens tillämpning äro ensidigt sammansatta, vilket ock tidigare överklagats i riksdagen.

Herr Norman har nu anfört ett exempel. Det framfördes ej i lagutskottet, och jag har alltså inte byggt min uppfattning särskilt på det enda exemplet. Denna lagstiftnings bristfällighet verkar i det tysta i hela landet.

Herr Westman brukar ibland stödja sig på att en social lag, mot vilken

Ang. ägodelningsrätternas sammansättning. (Forts.)
 riktas erinringar, framlagts av en socialdemokratisk regering. Jag tror ej en sådan regering gör anspråk på ofelbarhet. Men före den nuvarande jorddelningslagen gällde samma bestämmelser i detta fall och denna regerings experter ha väl förbisettt denna bestämmelses brister, och därför bör man väl fästa samma avseende vid reservanterna som vid socialdemokratiska ministrar, ty de ha haft tillfälle att ägna sig åt denna detalj, vilket de senare kanske inte haft. Jag kan för resten upplysa, att även socialdemokratiska ministärer liksom andra ministärer bestå mest av stadspojkar, och man kan inte begära, att de skola vara inne i dessa lantliga frågor. De själva säga mig att de inte förstå jordfrågan.

Friherre Lagerfelt: Herr talman! Under dagens debatt i denna fråga har det fällt ett uttryck, som ofta höres, då denna fråga kommer på tal. Det är den irritation hos jordägarna, som ensittarlagen skulle framkalla. Jag erkänner mycket gärna, att ensittarlagen kan medföra fall, som äro mycket obehagliga för jordägarna, men jag har aldrig under min egen verksamhet kommit i kontakt med något sådant.

Om jag går omkring trettio år tillbaka i tiden, fanns det i min hemtrakt i den socken, i vilken jag bodde och även i socknarna däromkring en oerhörd mängd stugor på ofri grund. Alla ansågo, att denna institution var otrevlig. Stugorna kunde ju i sig själva vara ganska värdefulla, men därigenom att de voro belägna på ofri grund, hade de faktiskt så gott som intet värde. Att sådana stugor kommo till, var ju alldeles naturligt i gamla tider, då det nära nog inte var möjligt för någon att få en bit jord utbruten eller avsondrad såsom hans egen. Då hade han ej annat att göra än att bygga på annans mark. Men sedan lagstiftningen blivit ändrad och det blivit möjligt för en person, som ägde stugan på den ofria grunden, att få jorden löst, framkom en allmän strävan att göra ensittarna till ägare av sin jord. Vid varje taxeringsnämnds-sammanträde, då jag var med, kände vi det som ett visst obehag att behöva taxera de gamla goda byggnaderna nästan såsom värdelösa, därför att de så att säga hängde i luften, och vi gladdes oss verkligen för varje år, när vi fingo överflytta en stuga från ofri grund till annan fastighet på fri grund. Under årens lopp blev det på det sättet, att innehavarna av stugor på ofri grund i allmänhet köpte sin jord.

Jag får säga, att jag aldrig kommit i personlig kontakt med ensittarlagen. Detta har berott därpå, att jag med min uppfattning om det olämpliga i stugornas läge på ofri grund vid de egendomar, med vilka jag haft att skaffa, alltid ordnade det så, att vederbörande fick köpa sin tomt eller, om detta inte gick för sig, jordägaren inköpte den stuga, vilken låg som annans egendom på hans mark. När ensittarlagen tillkom, fanns i allmänhet — åtminstone i den socken, där jag bodde — endast en del kvar av de stugor, som lågo på ofri grund, och dessa blevo, tror jag, undantagslöst och på hyggliga villkor förvandlade till egna fastigheter. Det sista fallet jag erinrar mig rörde en lägenhet, som låg på ecklesiastik mark, där det i det längsta icke varit möjligt att få marken avsondrad. Då valde stämman församlingsombud, i tanke att man skulle gå den gamle man, som ägde stugan på ofri grund, så långt till mötes, som man kunde. Han fick lösa sin tomt — och det var en tomt med gott och trevligt läge — för, som jag vill minnas, 160 eller 170 kronor. Jag tror, att de personer, som haft sina stugor på ofri grund, ha blivit hyggligt bemötta både före ensittarlagens tillkomst och efter denna tid. Lagen hade den verkan, att stugorna kommo på fri grund.

Jag har intet annat yrkande än om bifall till utskottets hemställan.

Ang. ägodelningsrätternas sammansättning. (Forts.)

Herr Linder: Vad uttrycket »irritation» beträffar — det var egentligen jag, som först använde detta ord — vill jag till friherre Lagerfelt endast säga, att kamrarnas protokoll vittna i rikt mått om striderna omkring ensittarlagen. Ännu sitta i kammaren ledamöter, som om denna lag ha yttrat, att det är den orättvisaste lag, som någonsin har blivit stiftad.

Herr Norman: Herr talman! Herr Öhman anförde ett argument, som kanske behöver synas en smula, fastän jag nu inte vet, i vilken mån han tillade detta argument så stor betydelse, när det gäller bedömandet av denna fråga.

Han meddelade i varje fall, att i ägodelningsrätten är röstningen individuell till skillnad mot vad den är i en vanlig häradsrätt. Så är det ju tydligen i teorien; men hur blir det i praktiken? Ägodelningsrätten består av tre ledamöter och domaren. Om nu rösterna stå två mot två, tror jag att domaren har utslagsröst. Sålunda måste ledamöterna rösta kollektivt för att kunna rösta omkull domaren, där såväl som i häradsrätten.

Beträffande denna fråga i övrigt förvånar det mig, huru fjärran anhängarna av den bestående ordningen är för det folkpsykologiska momentet i detta spörsmål. Det må så vara, att man måste lita på domstolens opartiskhet och kunighet o. s. v. och att man i detta avseende ger den det allra bästa betyg. På grund av de bestämmelser, som gälla om valrätten, måste dock hos de egenomslösa leva denna misstro, som gör att de känna sig orättvist behandlade. Jag tror, att det skulle vara till gagn för en god rättsuppfattning ute bland folket, om denna misstro kunde undanröjas, ty den kan vidga ut sig till att bli en misstro även mot andra domstolar.

Just detta folkpsykologiska moment tror jag vara av den betydelse att det bör beaktas och föranleda oss att eftersträva en lämpligare ordning än den nuvarande.

Herr Lindhagen: Jag återkallar mitt yrkande och instämmer i det av Norman gjorda yrkandet. Jag ser av hans och hans medreservanterns motivering, att det pekar åt samma håll som min reservation, att man skall gå fram med lämpor och icke avskaffa den representation, som nu utses för ägodelningsrätterna, utan att man lägger tonvikten vid att man för handläggning av ensittarfrågor bör införa en förbättrad ordning.

Under sådana förhållanden ber jag som sagt att med återtagande av mitt avslagsyrkande få instämma i det yrkande, som gjordes av Norman.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen jämlikt föreliggande yrkanden gjorde propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu föredragna utlåtandet hemställt samt vidare på bifall till den av herr Hage m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr Norman begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad andra lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 7, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles den av herr Hage m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen.

Ang. ägodelningsrätternas sammansättning. (Forts.)

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen efter förnyad uppläsning anslagits, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talman först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Om utvidgning av ensittarlagens tillämpningsområde.

Föredrogs ånyo andra lagutskottets utlåtande nr 8, i anledning av väckt motion angående ändring i lagen om rätt i vissa fall för nyttjanderättshavare att inlösa under nyttjanderätt upplåtet område.

I en inom andra kammaren väckt, till lagutskottet hänvisad motion, nr 247, vilken behandlats av andra lagutskottet, hade herr *Andersson* i Lindome lämnat en redogörelse för ifrågasatt inlösen jämlikt ensittarlagens bestämmelser av ett område å en Göteborgs stad tillhörig fastighet, belägen på ett avstånd av omkring 40 kilometer från staden. Enligt vad motionären uppgivit hade området innehafts av olika nyttjanderättshavare sedan 1890. Staden hade förvärvat stamfastigheten genom byte och erhållit lagfart därå år 1920. Vid en år 1930 hållen förrättning enligt ensittarlagen hade nyttjanderättshavarens ansökan om lösningsrätt blivit avslagen, enär marken vore stad tillhörig. I motionen hade vidare anförts:

»Då avsikten med att från tillämpningen av den här berörda lagstiftningen undantaga mark, som tillhör stad, köping eller municipalsamhälle, väl närmast varit att tillförsäkra samhället rätten till sådan samhället tillhörig mark, som kan tänkas komma att falla inom samhällets planlagda område, och icke såsom i detta speciella fall mark belägen omkring 4 mil från samhället och till och med inom ett helt annat län, synes en ändring böra vidtagas, varför det hemställs, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning och förslag till sådan ändring av lagen den 18 juni 1925 om rätt i vissa fall för nyttjanderättshavare att inlösa under nyttjanderätt upplåtet område, att fall sådana som det här ovan relaterade komma att inryckas under lagens tillämpning.»

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet av angivna orsaker hemställt, att förevarande motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservationer hade anmälts

- 1) av herrar *Linder* och *Wallerius*, vilka likväl ej antytt sin åsikt;
- 2) av herr *Pettersson* i Hällbacken, som på anförda skäl hemställt, att riksdagen ville, i anledning av motionen, i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville låta verkställa utredning, huruvida och i vad mån lagen den 18 juni 1925 om rätt i vissa fall för nyttjanderättshavare att inlösa under nyttjanderätt upplåtet område kunde — åtminstone där särskilda skäl föreläge — göras tillämplig jämväl å mark, som tillhörde stad, köping eller municipalsamhälle, ävensom för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen kunde föranleda;
- 3) av herr *Lindhagen*, som, med instämmande i herr *Petterssons* i Hällbacken reservation, ytterligare gjort vissa uttalanden i ämnet.

Herr **Linder**: Herr talman! Jag återkommer även i detta ärende med hänsyn till att jag avgivit en reservation till utskottets utlåtande. Även denna

Om utvidgning av ensittarlagens tillämpningsområde. (Forts.)

är en s. k. blank reservation, då jag inte fått tillfälle att förut närmare utveckla mina synpunkter. Jag är i reservationen sammanförd med herr Wallerius, men jag skulle likväl redan nu kunna säga, att jag inte tror, att vi reserverat oss från samma synpunkt och gå under en hatt med avseende på våra meningar i denna sak.

När jag studerat den motion, som ligger till grund för detta utskottsutlåtande, har jag fått den uppfattningen, att såsom frågan har behandlats av de förrättningsmän, som omnämnas i motionen, kan lagstiftaren näppeligen ha tänkt sig, att den skulle bedömas. Förhållandet är, att fyra mil från Göteborgs stad har staden köpt ett hemman. På detta ha sedan många år tillbaka bott tre ensittare. Så länge hemmanet ännu var i enskild ägo, hade dessa möjlighet att förvärva de lägenheter, på vilka de sutto, men i och med det att staden blev ägare till hemmanet, upphörde denna friköpsrätt enligt ensittarlagen. Detta berodde därpå, att i 19 § i ensittarlagen står det: »Denna lag äge ej tillämpning beträffande mark, som tillhör kronan, stad, köping eller municipalsamhälle.»

Nu säger man väl, att det var för att tillgodose allmänt väl, som denna jord köptes, och att detta tillgodoseende av allmänt väl är så övervägande, att den enskildes rätt — alltså ensittarens rätt — här får vika. Jag är ingalunda den, som på något sätt fränkänner sådana synpunkter betydelse, utan tvärtom. Det är mig en glädje att kunna stödja frågor, som bäras fram i detta avseende. Men när en kommun, en församling eller ett landsting köper ett hemman för att där — såsom nu var fallet med Göteborg — lägga ett konvalescenthem och det på denna plats finnes ensittare, kan jag fråga mig, om icke i ett sådant fall tillgodoseendet av allmänt väl är lika viktigt som för en stad. Jo, det anser jag, att det skulle vara. Men de ensittare, som finnas på egendomar, vilka inköpts av landsting, kommuner eller församlingar, få likväl lösa jorden. Då en stad åter är ägare, är det slut med rätten att lösa.

Nu förmenar jag, att denna fråga om allmänt väl naturligtvis har sin betydelse även då det gäller Göteborgs stad med avseende å ensittarlagen, men bestämmelsen om mark, att man inte får lösa jord, som tillhör stad, måste efter min uppfattning ses ur den synpunkten, att man vill hindra ett ur stadsplanensynpunkt otjänligt bebyggelsesätt. När en stad köper stora egendomar i stadens närhet, beror detta på att man vill ha ordning i bebyggelsen i framtiden. Man kan väl förstå, att det skulle skapa oerhörda svårigheter och utgifter, om folk i en stads utkanter finge bygga och inrätta sig precis som man vill. Det skulle bli enorma svårigheter och kostnader för att sedan reda upp detta. Det är härpå, som ensittarlagen, enligt min uppfattning syftar, när man ryckt in bestämmelsen, att man inte får lösa jord tillhörig stad. Men enligt min mening var det inte alls meningen, att då en stad köper ett hemman, som ligger ganska långt avlägset från staden, staden skulle förvärvat en sådan rätt. Nu är emellertid paragrafen skriven på det sättet, att det uttryckligen står, att om jorden tillhör stad, får man inte lösa den. Tolkat efter bokstaven, är detta naturligtvis riktigt, men jag undrar ändå, om det varit lagens mening. Därtill kommer, att ifrågavarande tre ensittare sedan många år tillbaka bott och alltjämt hava sina hem på platsen. Staden har köpt konvalescenthemmet, men hemmet användes endast tre månader av året. Det är också en synpunkt, när man tänker på, huru olika intressena egentligen väga mot varandra. Jag vill också framhålla, att för den händelse staden är i behov av att inköpa något hemman för tillgodoseende av allmänt väl, står ju expropriationsrätten till buds. Om staden exproprierar, kunna ju de människor, som hava hus där och skulle kunna vara berättigade till att lösa marken, få sina hus inlösta av staden i expropriationsväg.

Om utvidgning av ensittarlagens tillämpningsområde. (Forts.)

Jag har ansett, att detta är en punkt i ensittarlagen, som inte är alldeles tillfredsställande. Nu finns det i utskottet ledamöter — och jag tror, att herr Wallerius hör till dem — som anse, att bestämmelsen bör utsträckas så att samma rätt som staden har också bör tillkomma landsting, kommuner och församlingar. Det är ju ett sätt att likställa. Men ur de synpunkter, som jag har andragit, anser jag, att ensittares rätt i detta och liknande fall skulle bli lidande vid ett sådant förhållande, att staden händelsevis råkar vara ägare till långt utanför stadsplaneområdet belägen, och för övrigt ingalunda tomt-indelad mark.

Ur denna synpunkt anser jag mig böra yrka bifall till den reservation, som är avgiven av herr Pettersson i Hällbacken.

Herr Westman: Herr talman! Det förefaller mig, som om denna fråga icke borde behandlas i riksdagen utan i Göteborgs stadsfullmäktige. Det förhåller sig nämligen på det sättet, att Göteborgs stad har för sjukvårdsändamål inköpt en fastighet, på vilken befinna sig tre ensittare. I och med att staden köpte denna fastighet, förlorade ensittarna sin lösningsrätt. Därav följer naturligtvis icke, att staden hade skyldighet att avslå deras ansökning om inlösnings, utan denna fråga bör naturligtvis sakligt prövas av Göteborgs stad. Staden bör naturligtvis därvid tillämpa den princip, som herr Lindhagen uttalar i sin reservation, där han säger: »Makt utan ädelmod och mildhet bör man ju icke fördraga att se.» Denna sköna sats kunna herr Lindhagen och hans medtänkande rikta till den socialdemokratiska majoriteten i Göteborgs stadsfullmäktige, ty det är ju den enklaste saken i världen att där föra fram den frågan, om det finns möjlighet för staden att utan att skada sjukvårdsintressena låta dessa ensittare lösa sina områden. Herrarna kunna väl vara övertygade om att den socialdemokratiska majoriteten i stadsfullmäktige, om det kan ske utan skada, då kommer att medge, att dessa människor få lösa sina områden.

Det är för oss naturligtvis oerhört svårt att bedöma, huruvida Göteborgs stad gjort sig skyldig till någon omildhet mot dessa ensittare. Vi måste se saken ur principiell synpunkt, och då få vi väl anse, att det finnes starka skäl att rent principiellt sett låta sjukvårdsintresset gå framför även synnerligen behjärtansvärda enskilda intressen.

I detta fall förhåller det sig ju också på det sättet, att man icke skulle förverkliga ensittarlagens syfte, därest man ändrade lagen på så sätt, att lösningsrätt skulle kunna göras gällande gentemot en stad. Vad är nämligen ensittarlagens syfte? Jo, ensittarlagens syfte är att bereda en man eller kvinna, som har ett eget hus på annans grund, möjlighet att få sitt hem tryggt. De kunna få sin rätt fastställd, så att de kunna få bo kvar i sina hem. Men om vi nu ändra ensittarlagen på det sättet, att dessa ensittare i förevarande fall skulle få lösningsrätt gentemot Göteborgs stad, bli deras hem icke skyddade, ty staden äger ju rätt att expropriera enskild mark för ett allmänt ändamål. Om staden således behöver dessa ensittarlägenheter för sjukvårdsändamål, kan staden expropriera dem.

Nu sade en föregående ärad talare: låt vara, att det förhåller sig på det sättet, men det skulle i alla fall vara en fördel för ensittaren, om han finge behålla sin lösningsrätt och staden bleve tvungen att expropriera, ty då fick han ju pengar. — Det är mycket sant, att han fick pengar. Men det är icke detta intresse, som ensittarlagen vill tillgodose, utan lagen vill skydda rätten till just den fläck på marken, där ensittaren har byggt sitt hem.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Om utvidgning av ensittarlagens tillämpningsområde. (Forts.)

Herr **Lindhagen**: Här kommer nu andra lagutskottets ordförande igen med sina förhinder: detta hör till stadsfullmäktige i Göteborg, det skall vara olika bestämmelser för stad, ingenting är visat, det är svårt att avgöra o. s. v. Vart kommer man med en sådan social inställning? Man kommer ingenstans.

Detta är ju på flera sätt ett anmärkningsvärt fall. Här är det inte alls fråga om Göteborgs stadsfullmäktige. Jag känner till flera stadsfullmäktige. Ämbetsmannakårerna i städerna ha ju för övrigt ingen befogenhet att vara ädla och milda utan se främst på stadens juridiska rätt. Därmed anse de, att det blir en helig lag på samma gång. Man har sålunda mycket liten anledning att kunna påräkna någon hjälp ifrån de ledande ämbetsmannakårerna i städerna och något tillgodoseende av sådana här små livsintressen.

Vad nu först angår detta fall, förhåller det sig på det sättet, att staden har köpt jorden. Det är icke någon stor egendom, men i alla fall en avsevärd egendom, där det i utkanten av ägorna finns tre torp med ensittare. De ligga med ryggen vänd mot annan privat mark och inte i centrum av stadens egendom. Stadens gräns går fram till Kattegatt. Och i innerkanten av egendomen ligga lägenheterna, och för innehavarna gäller det deras hem. Det är ett större samhällsintresse att bevara deras hem än att bevara den stora mäktiga stadens rätt att just taga i besittning de tomterna. Ett hem är det enda, som ensittaren har, och den stora staden har rikliga utrymmen överallt även på denna mark och kan köpa och sälja allt efter behov och även expropriera efter behov, som den siste talaren sade. Det är inte jämspelt att låta de små intressena prisgivas åt en så stor maktutövning. Staden har för övrigt här endast ett litet konvalescenthem, som ligger nära stranden. Där är öppet endast tre månader om året. Från detta konvalescenthem sträcker sig den stora stranden vida, och nedanför hade staden också ett strandstykke. Men så var det en populär komminister i Göteborg, som hade sommarställe invid stadens marker till skillnad från ensittarna på andra sidan stadens gräns. Han var nog lycklig att bli väl tillgodosedd. Han fick av staden byta till sig mark vid stranden, för att han skulle få bygga sig ett badhus. Där spelade ett badhus för en komminister i Göteborg en större roll i välgörenhetens tjänst än ensittarnas rätt till sina hus. Även om staden vill utvidga det lilla hemmet, har den ju den stora återstående stranden, där man kan lägga hur stora komplex som helst, och dessutom ett stort inre område delvis utvidgat genom bytet med komministern. Det är situationen, och den talar för sig själv.

Sedan är det fråga om hur långt man kan komma på lagstiftningens väg för att rätta till detta missförhållande. Högsta domstolen har meddelat ett prejudikat, att på sådan mark, som en stad förvärvat, har ensittaren rätt att tilllösa sig tomten, såvida han kommit in med ansökning därom tidigare än stadens köp ägde rum. Ensittarna ha — det är ju tämligen välbekant — icke så lätt att reda sig med myndigheterna, och innan de komma sig igång, kan det hända, att denna tidsgräns går sönder för dem. Är det då rättvist att säga, att nu få de icke längre lösa sin mark, men förut fingo de göra det? Det var samma risk för staden i alla fall, men då gick det för sig. Här är det för övrigt ingen risk för staden vare sig i det första eller andra avseendet.

Som Linder också påpekade, har lagen förr gjort undantag för stad endast med tanke på det område, som faller under dess jurisdiktion och som tillhör dess stadsplanelagda område. Det kan ju bli äventyrligt, om ensittarlagen också skall gälla för sådana områden i stad, vilket jag för min del ej tyckt. Men sedan har det just slumpat sig så vid en senare förbättring av ensittarlagen, att statsmakten i vördnad för denna stora maktfaktor, staden, som bör kunna få göra vad den vill, gudbevars, kastade in den försämrande be-

Om utvidgning av ensittarlagens tillämpningsområde. (Forts.)
stämelsen, att lagen ej skulle gälla för vad som tillhörde stad. Men då tänkte man bara på staden som stad, d. v. s. på dess jurisdiktion.

Här är det så, att staden köpt som en privatperson, kan man säga, fyra mil från staden en liten jordegendom. Men därför att det nu händelsevis är en stad, och en stor stad till på köpet, skall icke där någon lösningsrätt få förekomma. Men om det hade varit en landskommun, som hade köpt för vilket välgörande ändamål som helst, eller en stiftelse, eller en privatperson, så hade ensittaren i alla de fallen enligt lagen haft rättighet att få lösa marken till sin byggnad. Då är det bara det, att lagen är så bristfällig, att den händelsevis — utan att man tänkt sig för — låter staden, då den befinner sig i samma situation som dessa andra slag av ägare få en sådan företrädesrätt före alla andra både stora och små myndigheter. Är det någon fason på detta? Då man sedan begär en rättelse i lagen — och det är just vad, som begäres här — bör riksdagen klargöra, att sådana här orättrådigheter eller oriktigheter i rättsligt avseende icke få begås under lagens hägn, utan se till, att lagen rättas.

Det är därför, som jag ber att få yrka bifall till herr Petterssons i Hällbacken reservation.

Herr Westman: Herr talman! Jag beklagar, att herr Lindhagen icke haft tillfälle att hålla detta anförande som stadsfullmäktig i Göteborg.

Herr Linder: Herr Westman återvänder med stort behag gång efter annan till frågan om stadsfullmäktige i Göteborg, men denna fråga tarvar ett avgörande *här*, och då herr Westman hänvisar till den socialdemokratiska majoriteten i Göteborgs stadsfullmäktige och till att denna borde ha visat sin välvilja här, vill jag nämna, att motionen är väckt av en högerman. Därför torde det kanske finnas flera än de socialdemokrater, som herr Westman förlitar sig på, som kunna visa förståelse för den här saken. Även utaför det partiet kan det finnas människor — det har jag stor förhoppning om — som kunna se det fullt berättigade i den talan, som här föres. Det är icke nobelt att sätta dessa människor i den situation, vari de blivit satta, och såsom skäl hänvisa till att jorden tillhör stad. Det är dock för ett helt annat ändamål, som lagen givit stad en sådan rätt, som det här är fråga om. Det är med tanke på stadsplaneförhållanden, som man har stipulerat denna rätt, men den skall icke gälla i ett fall som detta.

Herr Lindhagen: För lagutskottets ordförande synes som ett tillräckligt skäl för ett upprätthållande av denna orättmätighet vara, att jag inte hållit ett föredrag om saken i Göteborgs stadsfullmäktige, där jag ej har någon talan. Det behöriga föredraget har ägt rum inför riksdagen, som är behörigt forum för ett yrkande att rätta till lagen.

Herr Westman: Herr talman! Herr Lindhagens anförande innehöll ju till stor del en utredning om huruvida Göteborgs stad haft verkliga skäl för att förvärva det område, det här är fråga om, i sjukvårdssyfte. Det är för oss mycket svårt att bedöma riktigheten av herr Lindhagens uppgifter i detta avseende. Hade herr Lindhagen hållit detta anförande i stadsfullmäktige i Göteborg, hade saken helt säkert kunnat bli allsidigt belyst, och ifall herr Lindhagens uppgifter äro riktiga och staden i själva verket inte behöver dessa ensittares område för sjukvårdsändamål, hoppas jag att den socialdemokratiska majoriteten skulle ha lyssnat till herr Lindhagen. Att jag talat om en socialdemokratisk majoritet i Göteborg har helt enkelt berott därpå,

Om utvidgning av ensittarlagens tillämpningsområde. (Forts.)

att det är denna majoritet som avgör, huruvida staden skall använda den rätt, som lagen ger den, eller icke. Det har varit den enda synpunkt, som jag anlagt när jag anfört denna sak.

Ser man frågan principiellt, gäller den, huruvida en enskilds rätt skall få vika för det allmänna. Ensittarlagen har kommit till med det huvudsyftet, att den svagare enskildes rätt, nämligen ensittarens, skall få göras gällande gent emot den starkare enskildes rätt, nämligen jordägarens. Så länge man håller sig på det enskildas område, är saken fullt klar och behöver icke förändras, att några invecklade problem uppstå till lösning. Men naturligtvis blir det oändligt mycket svårare när man kommer in på spørsmålet: skall den enskilde få göra sin rätt gällande också gent emot det allmänna? Ensittarlagen har nu sagt, att denna rätt icke får göras gällande gent emot kronans städer, köpingar och municipalsamhällen. Det kan finnas många olika skäl varför dessa offentliga sammanslutningar ha fått denna privilegierade ställning — det förhåller sig nog icke så, som herr Linder sade i fråga om städerna, att det endast varit stadsplanesynpunkterna, som härvidlag varit utslagsgivande.

Det är enligt min mening föga konsekvent av lagstiftaren, att i den ena lagen förklara för ensittaren, att han har rätt till inlösen — alltså expropriation — gent emot staden, medan man i den andra lagen stadgar, att staden tar ifrån honom denna rätt genom expropriation.

Herr Lindhagen: Lagutskottets ordförande representerar ju vetenskapen från alma mater upsaliensis, och den bör väl vara som en mor också för folket. Men här kommer han blott med små trick och skyller på socialdemokraterna i Göteborg, för att kammaren skall föreställa sig, att skulden ligger hos socialdemokraterna i Göteborg.

Detta angår mig inte, ty jag talar här i riksdagen om vad jag anser vara riktigt i sak, och i detta instämna även många socialdemokrater. Och det är en högerman, som väckt den föreliggande motionen. Då kunna vi väl få undgå det där talet om, hur socialdemokraterna uppföra sig på andra håll. Det hör icke hit. Och jag tror att det är bra att icke minst gent emot en stad ha sådana här frågor klarerade i lagen, så att inte staden anser sig pliktig att tillvarataga sin juridiska rätt på sådant sätt, att den därvid begår social orättvisa.

Så förklarade Westman, att man får antaga, att det varit på grund av särskilda skäl, som landskommuner och landstingskommuner inte blivit undantagna från lagens bestämmelser utan behandlats som stiftelser och enskilda. Men då skall man också visa upp, vilka de skälen äro, ty därom får man inte upplysning i några handlingar. Man har helt enkelt förbisett detta fall. Ett socialt lagutskott bör förstå, synes mig, att det förhåller sig på det sättet.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjorde herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i det under behandling varande utlåtandet hemställt samt vidare på bifall till den av herr Pettersson i Hällbacken vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Lindhagen* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Om utvidgning av ensittarlagens tillämpningsområde. (Forts.)

Den, som bifaller vad andra lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 8, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles den av herr Pettersson i Hällbacken vid utlåtandet av-givna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen efter förnyad uppläsning anslagits, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Vid föredragning av Kungl. Maj:ts denna dag avlämnade propositioner nr 156 och 157 blevo desamma på begäran bordlagda.

Herr **förste vice talmannen** erhöll på begäran ordet och yttrade: Herr talman! Kungl. Maj:t har dels framlagt och dels i statsverkspropositionen bebådadt förslag till igångsättande och finansierande av allmänna arbeten och vidtagande av andra åtgärder för beredande av arbetstillfällen och motverkande av arbetslöshet. I Kungl. Maj:ts propositioner nr 156 och 157 framläggas vissa av de sålunda bebådade förslagen. Jag tillåter mig hemställa, att kammaren ville för sin del besluta, att ett särskilt utskott, bestående av tjugufyra ledamöter, tolv från vardera kammaren, måtte tillsättas för behandlingen ej mindre av nämnda propositioner än även av de övriga framställningar till riksdagen, som avse arbetslöshetens bekämpande och andra därmed i samband stående frågor, som kamrarna hänvisa till utskottet. Jag hemställer vidare, att andra kammaren inbjudes att i detta beslut förena sig med första kammaren.

Jag ber därjämte få hemställa, herr talman, att under förutsättning, att ett sådant särskilt utskott kommer till stånd, denna kammare i så fall måtte besluta att utse sexton suppleanter för sina ledamöter i det tilltänkta utskottet.

Vad herr förste vice talmannen sålunda hemställt bifölls.

Anmälades och bordlades

bevillningsutskottets betänkande nr 12, i anledning av väckta motioner om sänkning av stämpelavgiften vid köp av fast egendom;

första lagutskottets utlåtanden:

nr 15, i anledning av väckt motion om upphävande av 18 kap. 10 § strafflagen m. m.;

nr 16, i anledning av väckt motion angående lagstiftning om straff för utpressning;

nr 17, i anledning av väckta motioner om upphävande av andra stycket av 18 kap. 13 § strafflagen;

nr 18, i anledning av väckt motion angående avstyrkande av partiell reform av åklagareväsendet och begäran om en ny bevisningslag;

nr 19, i anledning av väckt motion om reglering genom lag av ersättning till vittnen, då ersättning ej utgår av allmänna medel; och

nr 20, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 1 och 2 §§ i lagen den 9 december 1910 (nr 141 sid. 35) om emeritilöner för präster;

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 9, i anledning av väckt motion om viss ändring i 90 § lagen om fattigvården;

nr 10, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag med ytterligare föreskrifter om lindring i arrendevillkoren för vissa arrendatorer av ecklesiastika boställen; och

nr 11, i anledning av väckt motion angående vissa ändringar i lagen om försäkring för olycksfall i arbete; samt

jordbruksutskottets memorial:

nr 20, angående kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om anslaget till befrämjande i allmänhet av nötboskapsaveln; och

nr 21, angående kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om det under titel allmänt anslag till hushållningssällskapen uppförda ordinarie anslaget.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 2.18 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.

Fredagen den 3 mars.

Kammaren sammanträdde kl. 4 e. m.

Justerades protokollet för den 25 nästlidne februari .

Anmälades och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 74, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till grundförstärkningsarbeten å kammarrättens hus i Stockholm; och

nr 75, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatta åtgärder för främjande av sparsamhet bland skolungdomen.

Anmälades och godkändes konstitutionsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 76, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående godkännande av en mellan Sverige och Portugal undertecknad konvention angående förlikning, rättsligt avgörande och skiljedom.

Upplästes ett från andra kammaren ankommet protokollsutdrag, nr 251, utvisande att nämnda kammare förenat sig med första kammaren i dess beslut om tillsättande av ett särskilt utskott för behandling av Kungl. Maj:ts propositioner nr 156 och 157 m. m.

Därefter yttrade herr talmannen, att han efter samråd med andra kammarens talman finge föreslå, det första kammaren ville besluta att vid sammanträde tisdagen den 7 i denna månad företaga val av ledamöter och suppleanter i det särskilda utskottet, kamrarna nu beslutit tillsätta.

Detta förslag antogs.

Föredrogos och hänvisades till särskilda utskottet Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 156, angående anslag till vissa byggnadsarbeten vid statens sinnessjukhus m. m.; och

nr 157, angående anslag till utbyggnad av tvättinrättning vid statens tvåångsarbetsanstalt i Landskrona.

Hans excellens herr statsministern *Hansson* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 177, angående kapitalökning för spannmålslagerhusfonden m. m.; och

nr 178, angående eftergivande av viss del av kronans fordran för köpeskilningen för försåld kronoegendom.

Föredrogos, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran bevillningsutskottets betänkande nr 12, första lagutskottets utlåtanden nr 15—20 samt andra lagutskottets utlåtanden nr 9—11.

Föredrogos jordbruksutskottets memorial:

nr 20, angående kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om anslaget till befrämjande i allmänhet av nötboskapsaveln; och

nr 21, angående kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om det under titel allmänt anslag till hushållningssällskapen uppförda ordinarie anslaget.

De i dessa memorial föreslagna voteringspropositionerna godkändes.

Vid föredragning av Kungl. Maj:ts denna dag avlämnade propositioner nr 177 och 178 blevo desamma på begäran bordlagda.

Avgåvos och bordlades nedannämnda motioner:

nr 255, av herr *Pauli*, om rätt för adjunkten vid Vasa realskola i Stockholm Birger Rosén att för erhållande av ålderstillägg tillgodoräkna sig viss tjänstgöring;

nr 256, av herr *Björnsson*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bemyndigande för Kungl. Maj:t att besluta i fråga om vissa postavgifter; och

nr 257, av herr *Gustafsson, Per*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående distriktsveterinärväsendet.

Anmälades och bordlades

bankoutskottets utlåtanden och memorial:

nr 9, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående arvode till ledamöter av allmänt kyrkomöte;

nr 10, med förslag till ändrad lydelse av § 10 i instruktionen för riksdagens revisorer av stats-, banko- och riksgäldsverken;

nr 12, i anledning av väckt motion om gratifikation åt förre vaktmästaren hos första kammaren W. E. Willberg;

nr 13, i anledning av väckt motion om viss gottgörelse till fyra f. d. tjänstemän i andra kammarens kansli;

nr 14, i anledning av fullmäktiges i riksgäldskontoret framställning om årligt understöd åt extra portvakten vid riksdagshuset August Jonsson; samt

nr 15, i anledning av väckt motion om utredning och förslag rörande höjning av pensionsåldern för befattningshavare i statens tjänst;

första lagutskottets utlåtanden:

nr 21, i anledning av väckta motioner om ändrad lydelse av 22 kap. 1 och 11 §§ strafflagen;

nr 22, i anledning av väckt motion angående upphävande av andra momentet i 15 kap. 22 § strafflagen;

nr 23, i anledning av väckt motion om ändrade strafflagsbestämmelser rörande uppror och upplopp; samt

nr 24, i anledning av väckt motion angående lagstadgat förbud mot användande av militär vid sociala konflikter eller till s. k. ordningstjänst;

andra lagutskottets utlåtande och memorial:

nr 12, i anledning av väckt motion om utarbetande av nytt förslag till steriliseringslag; samt

nr 13, i anledning av remiss från kamrarna av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 8 och 9 §§ i lagen den 2 juli 1915 (nr 261) angående anskaffande av hästar och fordon för krigsmaktens ställande på krigsfot (hästutskrivningslagen) m. m.; ävensom

första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 2, i anledning av väckt motion om åtgärder till nedbringande av kostnaderna för läroböcker inom folkskolan.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 4.13 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.